

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Riigiteaduste instituut

Bakalaureusetöö

Madis Metelitsa

**Muutused pehme jõu meetmete: välis- ja arenguabi riikliku finantseerimise
ulatuses Ameerika Ühendriikide poolt aastatel 1990 – 2010**

Juhendaja: Rein Toomla, MA

Tartu 2014

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

.....

Madis Metelitsa

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. PEHME JA TUGEVA JÕU MEETMETE TEOREETILINE KÄSITLUS	6
1.1. PEHME JÕU KONTSEPTSIOONI VÄLJAKUJUNEMINE JA SISU.....	6
1.2. PEHME JA TUGEVA JÕU OMAVAHELISED SEOSSED	8
1.3. OLULISEMAD KÄSITLUSED PEHME JA TUGEVA JÕU MEETMETE RAKENDAMISE KOHTA AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE POOLT	12
2. MUUTUSED PEHME JA TUGEVA JÕU MEETMETE FINANTSEERIMISES AASTATEL 1990 - 2010.....	15
2.1. BAKALAUREUSETÖÖS KASUTATAVATE ANDMETE TUTVUSTUS .	15
2.2. MUUTUSED VÄLIS- JA ARENGUABI FINANTSEERIMISE ULATUSES.....	18
2.3. MUUTUSED TUGEVA JÕU MEETMETE FINANTSEERIMISES.....	29
2.4. JÄRELDUSED.....	32
KOKKUVÕTE.....	34
KASUTATUD KIRJANDUS	36
SUMMARY	41

SISSEJUHATUS

Üheks tähtsamaks mõisteks läbi rahvusvaheliste suhete ajaloo saab pidada jõudu (ingl. k. *power*). Nimetatud nähtus on olnud kesksel kohal nii Vana-Kreeka ajaloolase Thucydides¹ ning renessansiaja poliitilise filosoofi Niccolo Machiavelli kirjutistes, olles üks olulisemaid ning samas ka kõige vähemmõistetud kontseptsioone poliitikateadustes.² Lähtuvalt Robert A. Dahli definitsioonist on jõud ühe tegutseja võime mõjutada teise tegutseja käitumist sellisel viisil, kus ilma mõjutuseta puuduks ka teise tegutseja vastav käitumine ehk teisisõnu on jõu näol tegemist võimega saavutada enda jaoks soovitud tulemusi vajadusel teiste isikute käitumist suuremal või väiksemal määral mõjutades.³ Võimet saavutada soovitud tulemusi seostatakse traditsiooniliselt aga riigi käsutuses olevate ressurssidega nagu territoorium, rahvaarv, loodusvarad, sõjaline jõud, majanduslik võimekus ja poliitiline stabiilsus.⁴ Kuigi mitmete aastakümnete jooksul on poliitikateoorias käsitletud mitmeid jõu erinevaid liike, on siiski jäänud domineerivaks realistliku koolkonna nägemus, mis keskendub just sõjalisele ja majanduslikule võimekusele ehk klassikalisele tugevale jõule.⁵ Tugeva jõu keskmeks on niisiis võime mõjutada teiste käitumist erinevate sunnivahendite abil, milleks on näiteks ähvardused, heidutamine ning reaalne jõu (ingl. k. *force*) kasutamine. Säärane lähenemine on seega väga sarnane juba mitusada aastat tagasi omaks võetud mõtteviisile, mida illustreerib kujukalt Niccolo Machiavelli 1532. a. ilmunud teoses „Valitseja“ välja käidud soovitus, mille kohaselt on parem olla juhina kardetud kui armastatud.⁶

Nüüdisajal võib aga väita, et parem on olla mõlemat. Arvestades fakti, et sõjalise jõu globaalne projektsioon ja tegelik kasutamine on muutunud tänapäeval majanduslikult ja poliitiliselt üha kõrgemat hinda omavaks lahenduseks,⁷ ning pidades silmas ka asjaolu, et majanduslikud sanktsioonid toovad kaasa soovitud tulemuse keskmiselt ühel

¹ Nimelt leidis Thucydides, et Peloponneose sõja puhkemise peamiseks ajendiks oli spartalaste kasvav hirm Ateena kasvava jõu osas.

² Nye Jr., Joseph S. (2002) *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone*, Oxford University Press, lk 2.

³ Dahl, Robert A. (1957) „The Concept of Power“, *Behavioral Science*, Vol. 2, No. 3, lk 201.

⁴ Nye Jr., Joseph S. (2002) *The Paradox of American Power*, lk 4.

⁵ Bilgin, Pinar; Elis, Berivan (2008) „Hard Power, Soft Power: Toward a More Realistic Power Analysis“, *Inside Turkey*, Vol. 10, No. 2, lk 6.

⁶ Nye Jr., Joseph S. (2003) „The Velvet Hegemon“, *Foreign Policy*, No. 136, lk 75.

⁷ Coyne, Christopher J.; Pellillo, Adam (2011) *The Political Economy of War and Peace* http://www.ccoyne.com/The_Political_Economy_of_War_and_Peace.pdf (11.05.2014).

kolmandikul juhtudest,⁸ pole kindlasti enam üksnes tugeva jõu meetmetele tuginemine parim lahendus poliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Erinevalt seega realistikust lähenemisest, mis keskendub väga selgetele ja käegakatsutavatele mõjuvõimu allikatele, on kaasaegses maailmas üha suuremat tähtsust hakanud omama midagi tunduvamalt abstraktsemat, milleks on pehme jõud. Pehme jõu näol on tegu võimega saavutada soovitud tulemus mitte läbi erinevate (ja küllaltki kulukate) sunnivahendite rakendamise, vaid hoopis kasutades atraktiivsust ja külgetõmbavust, pannes teisi vabatahtlikult saavutama neid eesmärke, mida sinagi sümpaatiast, ilma mingisuguse sunni rakendamiseta.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on analüüsida, kuidas Ameerika Ühendriigid on panustanud aastatel 1990 – 2010 riiklikult pehme jõu meetmete rakendamisse nagu välis- ja arenguabi võrrelduna traditsioonilise tugeva jõu meetme ehk sõjalise jõu kasutamise. Töös on vaatluse all kolm peamist piirkonda, mille suhtes on USA perioodil 1990 – 2010 rakendanud nii pehmet kui tugevat jõudu. Vaatlusaluse perioodi andmete põhjal otsitakse kinnitust hüpoteesile: „Kui kasvavad Ameerika Ühendriikide poolsed kulutused militaaroperatsioonide läbiviimiseks, kasvab USA-poolne panustamine välis- ja arenguabisse“.

Bakalaureusetöö on jagatud kahte ossa: esimeses osas antakse ülevaade tähtsamatest teoreetilistest käsitlustest, mis keskenduvad pehme ja tugeva jõu meetmete rakendamise ulatusele Ameerika Ühendriikide poolt. Sellest tulenevalt on esimene osa jaotatud kolmeks alateemaks, milles antakse lugejale esiteks lühiülevaade pehme jõu olemusest ning väljakujunemisest, teiseks käsitletakse pehme ja tugeva jõu omavahelist ning küllaltki keerulist suhet ja kolmandaks tuuakse välja olulisemad käsitlused, mis puudutavad nii pehme kui tugeva jõu meetmete kasutamist. Bakalaureusetöö teises osas võetakse vaatluse alla USA-poolne panustamine välis- ja arenguabisse ning sõjaliste operatsioonide läbiviimisesse, tuginedes järelustes Ameerika Ühendriikide Kongressi raportitele ning Ameerika Ühendriikide Haldus- ja Eelarvebüroo ajaloolistele tabelitele.

⁸ Nye Jr., Joseph S. (2004) *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, PublicAffairs, lk 99.

1. PEHME JA TUGEVA JÕU MEETMETE TEOREETILINE KÄSITLUS

1.1. PEHME JÕU KONTSEPTSIOONI VÄLJAKUJUNEMINE JA SISU

Pehme jõu kontseptsiooni sünnihetkeks saab pidada 1990. aastat, millal ilmus Harvardi Ülikooli professori Joseph S. Nye Jr esimene käsitlus pehmest jõust.⁹ Oma teoses „*Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*“ käis professor Nye välja idee, et vastupidiselt 1980. aastatel populaarseks saanud mõtteviisile,¹⁰ et Ameerika Ühendriikide sõjaline ja majanduslik jõud on võrreldes teiste riikidega vähenemas ning Ühendriike ootab suure tõenäosusega sama saatus, mis eelnevat globaalset hegemooni, Briti impeeriumi, on reaalne olukord hoopis teine.¹¹ Nye väitis, et erinevalt oodatust näitab USA tugeva jõu kapital hoopis kasvutendentsi. Lisaks rõhutas autor, et paljud rahvusvaheliste suhete teoreetikud on jätnud tähelepanuta Ameerika Ühendriikide ühe olulisema geopoliitilise mõjuvõimu allika, milleks on USA pehme jõud maailmas.¹²

J. S. Nye Jr teooria kohaselt on pehme jõu näol tegu võimega mõjutada mingi sihtgrupi käitumist atraktiivsuse ja positiivse eeskuju kaudu, pannes neid vabatahtlikult saavutama neidsamu eesmärgi, mis sullegi sümptatiseerivad, ilma mingisuguste sunnivahendite kasutamisetä.¹³ Teisisõnu on pehme jõu näol tegu seega võimega kujundada endale sobivas suunas teiste tegutsejate väärtusi ning hinnanguid. Kesksel rollil väärtuste ja hinnangute kujundamisel etendab aga võime olla atraktiivne (ingl. k. *the power to attract*), sest atraktiivsus viib sageli leppimise ning nõusolekuni.¹⁴ Säärane omanäoline välispoliitiline kapital tuleneb kolmest peamisest allikast. Esimeseks neist on kultuur ja selle atraktiivsuse tase. Nye on korduvalt pidanud pehme jõu allikatest rääkides vajalikuks rõhutada, et sageli tehakse pehmest jõust rääkides viga kui samastatakse pehmet jõudu lihtsalt populaarkultuuriga. Sellega aetakse segamini pehmele jõule iseloomulik käitumine ning tegelikud vahendid, mida kasutatakse teiste väärtuste ja hinnangute muutmiseks. Näiteks meeldis küll Põhja-Korea endisele diktaatorile Kim

⁹ Layne, Christopher (2010) „The Unbearable Lightness of Soft Power“, kogumikus *Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives*, ed. Cox, Michael; Parmar, Inderjeet, Routledge, lk 52.

¹⁰ Säärase lähenemise autor on Yale'i Ülikooli ajaloo professor Paul Kennedy, kes oma 1987. aastal ilmunud raamatus „*The Rise and Fall of the Great Powers*“ leidis, et paljud suurriigid kipuvad oma langema suuruse ohvriks.

¹¹ Pages, Erik R. (1996) *Responding to Defense Dependence: Policy Ideas and the American Defense Industrial Base*, Praeger, lk 9-10.

¹² Layne, Christopher 2010:52.

¹³ Nye Jr., Joseph S. 2004:5-7.

¹⁴ Layne, Christopher 2010:52-53.

Jong Illile Ameerika kinokunst kuid see ei toonud kaasa USA-le positiivset muutust tema nägemuses Põhja-Korea tuumaprogrammi vajalikkusest.¹⁵ Lisaks kultuurile on pehme jõu allikateks ka riigile iseloomulikud väärtused ning viimasena riigi välispoliitika, mille alla kuulub ka panustamine välis- ja arenguabisse.¹⁶

Erinevus pehme ja tugeva jõu vahel on välja toodud **joonisel 1**, kus on kajastatud peamised vahendid ning tüüpilised käitumismallid, mis on omased just kas pehmele või tugevale jõule. Nagu on näha **joonisel 1** kajastatud pehme ja tugeva jõu võrdlusest, on tugevale jõule omane käitumine just sundusliku ning käskiva iseloomuga, samas kui pehmet jõudu iseloomustab pigem suunitlus koostööle. Lisaks võib märgata, et erinevalt tugeva jõu meetmetest (sõjaline- ja majanduslik jõud) on pehme jõu näol tegu vahendiga, mis on tervikuna tunduvamalt vähem allutatud riiklikule kontrollile, tulenevalt pehme jõu allikate omapärast. Nimelt on majanduspoliitika kujundamine ning sõjalise jõu kasutamine vaieldamatult siiani riikide valitsuste pärusmaa. Samas oleks aga mõeldamatu, et nt Ameerika Ühendriikide Kongress võtaks vastu seaduse, millega keelustatakse filmide valmistamine, milles on kujutatud katmata naise keha, sooviga parandada oma kultuurilist atraktiivsust islamimaades.¹⁷

	Hard	Soft
Spectrum of behaviors	<p>Coercion inducement</p> <p>Command ← ● — ● — ● → Co-optive</p>	<p>Agenda setting attraction</p>
Most likely resources	<p>force payments</p> <p>sanctions bribes</p>	<p>Institutions values</p> <p>culture policies</p>

Joonis 1: Pehme ja tugeva jõu kontseptsioonide võrdlus.

Allikas: Nye Jr., Joseph S. (2004) *Soft Power: The Means to Success in World Politics*.

¹⁵ Nye Jr., Joseph S. 2004:11-12.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Nye Jr., Joseph S. 2004:11-12,16.

1.2. PEHME JA TUGEVA JÕU OMAVAHELISED SEOSSED

Rääkides panustamisest pehme ja tugeva jõu meetmetesse oma välispoliitiliste eesmärkide saavutamiseks, on kindlasti oluline eelnevalt aga selgitada, millist mõju need kaks vahendit üksteisele omavad. Vaadeldes lähemalt pehme ja tugeva jõu vastastikust mõju üksteisele tuleb nentida, et tegu on küllaltki keeruka situatsiooniga. Kindlasti on oluline aga kohe alguses nimetatud seostest rääkides rõhutada, et pehme jõu näol ei ole tegu ressursiga, mille olemasolu oleks kas otseselt sõltuv või lähtuks vaid riigi tugeva jõu ressurssidest. Näiteks on Püha Tooli käsutuses ulatuslik pehme jõu ressurss, mis tuleneb katoliikluse suurest järgijate hulgast maailmas. Ehkki Vatikanil puudub maailma mastaabis igasugune arvestatav majanduslik ja sõjaline võimetus,¹⁸ on tegu siiski riigiga, kes suudab üksnes oma pehme jõu ressursiga mängida globaalsel tasemel küllaltki arvestatavat rolli ja seda üksnes sellepärast, et katoliiklaste arv maailmas ulatub kaasajal enam kui miljardi inimeseni. Need lojaalsed katoliiklased järgivad aga paavsti õpetusi mitte suurest hirmust kogudusest väljaheitmise vastu, vaid hoopis tulenevalt paavsti ja katoliku kiriku suurest moraalsest autoriteedist.¹⁹ Niisiis pole mingi ime, et mitmete akadeemikute arvates võib Rooma-Katoliku Kirikut pidada ajalooliselt kõige ilmekamaks näiteks pehme jõu olulisusest.²⁰

Olenevalt olukorrast võivad pehme ja tugeva jõud kas üksteist tugevdada või teatud juhtudel üksteisega põrkuda ning teineteist nõrgestada.²¹ Lisaks pole võimatu ka säärase situatsioonide esinemine, kus tugeva jõu meetmete rakendamine, nt sõjaväeõppuste läbiviimine ja riigi relvaarsenali järkjärguline suurendamine, omavad kas väikest või peaaegu olematut mõju riigi pehme jõu hulgale. Rääkides tugeva jõu positiivsest mõjust riigi pehme jõu määrale, võib ajaloole pilku heites ühe parima näitena ära tuua Nõukogude Liidu ja Ameerika Ühendriikide kuvandi maailmas pärast seda, kui mõlemad neist olid saanud tuumariikideks. Nimelt oli nende kahe riigi näol siis juba tegu globaalsete superjõududega, kes tundusid külma sõja ajal teistele riikidele majanduslikult ja sõjaliselt peaaegu et haavamatutena.²² Säärane imago mängis aga mitmete väiksemate

¹⁸ The World Factbook. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/vt.html> (03.04.2014).

¹⁹ Nye Jr., Joseph S. 2004:2.

²⁰ Cooper, Robert (2004) „Hard Power, Soft Power and the Goals of Diplomacy“, kogumikus *American Power in the 21st Century*, ed. Held, David; Koenig-Archibugi, Mathias, Polity, lk 173-174.

²¹ Nye Jr., Joseph S. 2004:25.

²² Nye Jr., Joseph S. 2004:25-26.

riikide puhul küllaltki olulist rolli antud maade kultuuri ja poliitilisele suunitlusele kõrval, otsustamaks kumma leeri kasuks valida. Sellest tulenevalt pole professor J. S. Nye Jr arvates mingi ime, et külma sõja tipp hetkel, 1961. aastal, otsustas toonane USA president John F. Kennedy jätkata tuumakatsetusi olenemata asjaolust, et valdav enamus ameeriklastest oli selle vastu. Niisiis oli president Kennedy valmis vahetama osa oma riigi „väga pehmest“ prestiižist veidi tugevama, sõjalise prestiiži vastu, mille näol on aga siiski veel tegu pehme jõu meetmega, sest säärane karmim lähenemine tundus mitmetele riikidele vägagi atraktiivsena.²³

Palju tavapärasem on aga olukord, kus tugeva jõu meetmete rakendamine omab negatiivset või lausa drastilist mõju riigi pehme jõu kapitalile. Minnes tagasi eelnevalt kasutatud külma sõja näite juurde, siis võib väita, et sõjalise jõu kasutamine toob tihti kaasa väga kiire ja tugeva atraktiivsuse taseme languse. Näiteks oli Nõukogude Liidu käsutuses pärast 1945. aastat arvestatav pehme jõu ressurs. Vastuseis Teise Maailmasõja ajal Hitlerile aitas kasvatada NL poolehoidu Euroopas samas kui vastandumine Euroopa imperialismile tõi riigile arvukalt poolehoidjaid Mustal Mandril. Samuti aitasid Nõukogude Liitu ja tema väärtusi muuta maailmas atraktiivseks välispoliitikale kulutatud miljardid, mis olid suunatud tuumakatsetuste vastaste protestide organiseerimisele, desinformatsiooni levitamisele lääneriikide kohta ja oma kultuuri- ja spordisaavutuste propageerimisele maailmas.²⁴ Paraku tõi aga Nõukogude Liidu imperialistlik poliitika ja 1956. aastal Ungaris ning 1968. aastal Tšehhoslovakkias sõjalise jõu kasutamine omariikluspüüdluste mahasurumiseks kaasa NL atraktiivsuse olulise languse maailmas, hoolimata sellest, et Nõukogude Liidu tugeva jõu ressursid nagu majanduslik- ja sõjaline võimekus, olid aina suurenemas.²⁵ Niisiis tuleb sageli sõjalist jõudu kasutades suurendada panustamist ka pehme jõu meetmete rakendamisse, et kasvõi osaliselt minimeerida tugeva jõu meetmete rakendamise tõttu tekkinud kahju riigi pehme jõu kapitalile.

Eelmainitud seose puhul saab välja tuua ka teise huvitava nüansi. Nimelt võib tugeva jõu kasutamine vähendada agressori pehmet mõjuvõimu, samas kui see suurendab aga sümpaatiat kas tugeva jõu meetmete ohvriks langenu või hoopis mõne kolmanda osapoole

²³ *Ibid.*

²⁴ Nye Jr., Joseph S. 2004:73.

²⁵ Nye Jr., Joseph S. (2002) „Limits of American Power“, *Political Science Quarterly*, Vol. 117, No. 4, lk 553.

vastu. Kasutame siinkohal 2003. a. alanud Iraagi sõja näidet. Pole küsimust, et suurimaks kaotajaks pehme jõu kategoorias tuleb pidada Ameerika Ühendriike. Samas on Iraagi sõda võimaldanud kordades tõsta oma populaarsust mitmetel radikaalsetel islamiparteidel, tänu millele oli näiteks endine Ühendriikide diplomaat Pakistanis sundinud 2008. aastal antud intervjuus tõdema, et Iraagi invasioon oli täielik kingitus kõikidele islamiparteidele. Lisaks tõusis tunduvalt isegi USA jaoks sõbralikes riikides nagu Indoneesia ja Jordaania toetus bin Ladeni ja Al-Queda vastu.²⁶ Seega võib väita, et kui endise Ameerika Ühendriikide kaitseministri ja pehme jõu kontseptsiooni tuntud eitaja Donald Rumsfeldi jaoks oli terrorismivastase sõja edukuse mõõdupuuks terroristide arv, keda on suudetud tappa, arreteerida või sundida võitlusest loobuma, võrreldes nende isikute hulgaga, kes nende asemel võitlusesse asuvad, pole Ühendriikide senine strateegia olnud kõige õnnestunum.²⁷

Kolmandaks on riigi madal atraktiivsuse tase tihtipeale vägagi pärssivaks teguriks riigi tugeva mõjuvõimu meetmete rakendamisel. Olenemata asjaolust, et Ameerika Ühendriikide käsutuses on vaieldamatult kõige võimsam sõjaline jõud inimkonna ajaloos, olles ainus riik maailmas, kelle tuuma- kui ka tavajõud omavad globaalset ulatust, on säärase kõva jõu meetme edukas kasutamine kaasajal muutunud üha keerulisemaks.²⁸ On ilmselge, et militaarjõu kasutamine on igale riigile, olenevalt selle rakendamise ulatusest, majanduslikult kurnav. Niisiis on saanud tavapäraseks, et suuremad militaaroperatsioonid viiakse läbi mitte üksi, vaid koostöös teiste riikidega vähendamaks kulukust ja kindlustamaks efektiivsema tulemuse saavutamist.²⁹

Samas võib riigi väike pehme jõu kapitali hulk nimetatud kulutusi kordades suurendada, mille heaks näiteks on taaskord Iraagi sõda. Tänu sellele, et mitmed riigid seadsid avalikult kahtluse alla Iraagi ründamise legitiimsuse, mille tõttu kannatas oluliselt Ameerika Ühendriikide pehme jõu ressurss, otsustas hulgaliselt riike nimetatud sõjalisest operatsioonist kõrvale jääda.³⁰ Erinevalt seega 1991. aastal peetud Lahesõjast, millest võttis osa laiaulatuslik sõjaline koalitsioon, mis kattis enam kui 80 protsenti 61.1 miljardi

²⁶ Nye Jr., Joseph S. 2004:29.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Nye Jr., Joseph S. (2002) *The Paradox of American Power*, lk 35.

²⁹ Smith, Ron P. (2014) „The Economic Cost of Military Conflict“, *Journal of Peace Research*, Vol. 51, No. 2, lk 247.

³⁰ Nye Jr., Joseph S. 2004:26.

USA dollarini ulatuvatest kulutustest, tuli Ameerika Ühendriikidel maksta tõsist hinda ilma oma oluliste liitlaste ning ÜRO heakskiiduta militaaroperatsiooni käivitamise pärast Iraagis.³¹ Lähtuvalt küllaltki tagasihoidlikest hinnangutest, läks G.W. Bushi karmikäeline poliitika USA-le maksma enam kui 100 miljardit dollarit, ehk ligikaudu 1000 dollarit iga Ameerika majapidamise kohta.³² Kuna sõda alustati ka ilma ÜRO mandaadita, siis keeldusid lisaks mitmed riigid nagu näiteks Poola ja Ukraina osa võtmast Iraagi ülesehitamisest ja rahuvalveoperatsioonidest, mistõttu tuli Ameerika Ühendriikidel tasuda omast taskust veel täiendavad 250 miljonit dollarit, korvamaks mitmete riikide eemalejäämise tõttu tekkinud puudujääki.³³

Lisaks esineb ka võimalus, et madal toetus riigi poliitilistele eesmärkidele ja väärtustele välistab täielikult tugeva jõu meetmete kasutamise. Kuna sõjalise jõu kasutamine tulevikus nõuab paratamatult koostööd teiste riikidega, et hankida nt ülelennuõigusi ja luba kasutada teiste riikide territooriumil asuvaid sõjaväerajatisi militaaroperatsioonide läbiviimiseks, võib riigi madal atraktiivsuse tase tuua kaasa olukorra, kus isegi varasemad liitlased otsustavad avaliku surve tõttu keelduda edaspidise koostöö tegemisest.³⁴ Säärast väidet kinnitab ilmekalt Türgi parlamendi poolt 1. märtsil 2003. a. tehtud poliitiline kannapööre, millega otsustati mitte lubada Ameerika Ühendriikidel kasutada oma territooriumi sõjalise operatsiooni läbiviimiseks Iraagis.³⁵ Kõike eeltoodut saab professor Joseph Nye Jr. arvates pidada suurepäraseks näiteks sellest, miks unilateraalne välispoliitika, mis on keskendunud just tugevale jõule, pole kaasaegses maailmas kindlasti enam jätkusuutlik, mille tõttu peab 21. sajandi riik pöörama võrdsele tähelepanu nii pehmele kui tugevale jõule.³⁶

³¹ Nye Jr., Joseph S. 2004:27.

³² *Ibid.*

³³ Nye Jr., Joseph S. 2004:27-28.

³⁴ Nye Jr., Joseph S. 2004:26-27.

³⁵ Müftüler-Bac, Meltem (2006) „Turkey and the United States: The Impact of the War in Iraq“, *International Journal: Canada's Journal of Global Policy Analysis*, Vol. 61, No. 1, lk 69.

³⁶ Nye Jr., Joseph S. 2004:65-66.

1.3. OLULISEMAD KÄSITLUSED PEHME JA TUGEVA JÕU MEETMETE RAKENDAMISE KOHTA AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE POOLT

Ehkki ka varasemalt on analüüsitud Ameerika Ühendriikide panustamist säärastesse välispoliitilistesse instrumentidesse nagu välis- ja arenguabi, võrreldes neid kulutusi Ühendriikide poolt tehtavate riigikaitse alaste väljaminekutega,³⁷ pole seda eelnevalt tehtud otseselt pehme ja tugeva jõu kontseptsioonile tuginedes. Selle peamiseks põhjuseks võib lugeda pehme jõu kui rahvusvaheliste suhete alase kontseptsiooni küllaltki keerulist olemust,³⁸ mis on oma noore ea vältel läbi teinud mitmeid olulisi muutusi. Näiteks ei kuulunud algselt välisabi pehme jõu meetmete hulka,³⁹ ehkki nüüdseks on professor Nye oma pehme jõu kontseptsiooni edasiarendamise käigus selle vahendi teatud mõõndustega kvalifitseerinud siiski pehme jõu meetmeks.⁴⁰ Lisaks on oluline meeles pidada, et rääkides mõne välispoliitika instrumendi (kasutades siinkohal jällegi välisabi näidet) liigitamisest kas pehme või tugeva jõu meetmeks, tuleb kindlasti pöörata olulist tähelepanu selle vahendi täpsele olemusele ning sisule. Näiteks räägitakse sageli Pakistanile osutatava välisabi olulisest kasvust, mille hulka liigitatakse enamasti ka Koalitsiooni Toetusfondi (ingl. k. *Coalition Support Fund*, lühendatult CSF) raames antav sõjaline abi, mis on mõeldud peamiselt Pakistani poolt läbiviidavate terrorismivastaste militaaroperatsioonidega seotud kulutuste hüvitamiseks, hõlmates nt nii väljaminekuid relvadele, toidule, kütusele, masinate remondile, militaarpersonalile ning nende ravile.⁴¹ Seda kõike tuleb pidada aga oma olemuselt tugeva jõu meetmeks, sest Ameerika Ühendriigid viivad sellega läbi oma militaarjõu kaudset projektsiooni – ehkki Pakistanis ei tegutse küll otseselt Ühendriikide relvajõud, maksab USA kinni need Pakistani militaarjõudude kulutused, mida tehakse võitluses USA jaoks vaenulikult meelestatud mitteriiklike tegutsejaga.

³⁷ Snow, Nancy (2008) „International Exchanges and the U.S. Image“, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 616, No. 1, lk 209.

³⁸ Pehme jõu olemusest rääkides võrdleb professor Joseph Nye Jr sageli säärast kontseptsiooni armastusega öeldes, et ehkki enamik meist on oma elus armastust kogunud ja teavad seega selle olemasolust, oskavad vaid vähesed meist seda mõista ning veel vähem seda kirjeldada. See ei muuda aga mingil moel pehmet jõudu, nagu armastustki, vähem reaalseks.

³⁹ Geiger, Till (2010) „The Power Game, Soft Power and the International Historian“, kogumikus *Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives*, ed. Cox, Michael; Parmar, Inderjeet, Routledge, lk 86-87.

⁴⁰ Layne, Christopher 2010:57-58.

⁴¹ Ibrahim, Azeem (2009) *U.S. Aid to Pakistan – U.S. Taxpayers Have Funded Pakistani Corruption*, Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School, lk 10, 13, 15-16. http://belfercenter.ksg.harvard.edu/files/Final_DP_2009_06_08032009.pdf (04.05.2014).

Eeltoodud asjaoludest lähtuvalt võib seega välja tuua vaid ühe peamise kontseptsiooni, mis hõlmab endas nii pehme kui tugeva jõu meetmete kasutamise analüüsimist välispoliitiliste eesmärkide saavutamiseks, milleks on 2003. aasta lõpus ilmavalgust näinud tark jõud⁴² (ingl. k. *smart power*).⁴³ Tark jõud kujutab endast riigi võimet edukalt kombineerida ja ühildada nii pehme ja tugeva jõu vahendeid, luues sellega kõige efektiivsemaid strateegiad, mida rakendada rahvusvahelisel areenil esile kerkinud probleemide lahendamiseks.⁴⁴ Nimetatud käsitlus hakkas Ameerika Ühendriikide välispoliitika kujundamisel laiemat kõlapinda omama pärast 2007. aastal Strateegiliste ja Rahvusvaheliste Uuringu Keskuse (ingl. k. *Center for Strategic and International Studies*) erikomisjoni poolt avaldatud raportit, mille koostamisest võtsid osa mitmed mainekad akadeemikud, kolm USA senaatorit ning ka üks Ameerika Ühendriikide Ülemkohtu kohtunik.⁴⁵ Targa jõu edukas kasutamine on lahutamatu seotud riigijuhtide võimega mõista nende ees seisvate ülesannete täpset sisu arvestades võimalike kaudsete mõjutustega, mida ühe mõjuvõimu liigi rakendamine toob kaasa teise jõu ressurssidele.⁴⁶

Targa jõu olemuse selgitamiseks saab kasutada kodusõja näidet. Kriisi algfaasis nõuab probleemi lahendamine kindlasti ennekõike tugeva jõu meetmete rakendamist, olgu selleks kas otsene sõjaline sekkumine või sanktsioonide rakendamine, taastamaks selles riigis korda ja luues ühtlasi baasi pehme jõu meetmete turvaliseks rakendamiseks. Samas hakkavad aja jooksul üha tähtsamat rolli etendama pehme jõu meetmed (nt panustamine haridusse, sotsiaalprogrammidesse jne), mille eesmärgiks on võita nii kohalike elanike poolehoid ja elimineerida need probleemid ja hoiakud, mis tingisid üldse kodusõja puhkemise.⁴⁷ Niisiis tuleb eristada lühi- ja pikaajalisi väljakutseid, valides vastava probleemi olemusest sõltuvalt ajalise vaate: kasutades pehmet jõudu on valitud pikaajalisem vaade, kasutades tugevat jõudu on valitud lühiajalisem vaade. Tuginedes aga eelnevalt mainitud 90. leheküljelisele raportile on USA välispoliitika siiski orienteeritud kindlalt tugevale jõule, mida tõestab nii USA riigijuhtide jonnakus

⁴² Mõiste *smart power* eestikeelse vastena on mõnedes kirjutistes kasutatud ka terminit kaval või nutikas jõud.

⁴³ Nye Jr., Joseph S. (2010) „Responding to my critics and concluding thoughts“, kogumikus *Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives*, ed. Cox, Michael; Parmar, Inderjeet, Routledge, lk 224-225.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ Armitage, Richard L.; Nye Jr., Joseph S. (2007) *CSIS Commission on Smart Power: a smarter, more secure America*, The CSIS Press, lk 4.

http://csis.org/files/media/csis/pubs/071106_csissmartpowerreport.pdf (13.05.2014).

⁴⁶ Armitage, Richard L.; Nye Jr., Joseph S. 2007:6.

⁴⁷ Armitage, Richard L.; Nye Jr., Joseph S. 2007:6-7, 9-10.

suurendada rahalist panustamist erinevatesse pehme jõu meetmetesse militaarkulutuste arvelt⁴⁸ ning lisaks ka mitmed USA kesklouureagentuuri ja Suurbritannia luureteenistuste MI6 raportid, milles tuuakse välja olulisi möödalaskmisi pehme jõu meetmete rakendamisel Iraagis, mille tõttu hoopis kasvas, mitte ei langenud aastatel 2003 – 2008 selles riigis islamiterroriste arv.⁴⁹

Kuna eelnevad analüüsid on põhinenud peamiselt pehme ja tugeva jõu meetmete rakendamise üldisemale uurimisele ning arvestades pehme ja targa jõu uudsust, piirduakse käesoleva bakalaureusetöö teoreetilises osas vaid professor Nye ja tema kolleegide käsitluste tutvustamisega, jättes kõvale nende kahe teooria kriitika. Töös on selle asemel keskendutud USA näitel kahe spetsiifilise pehme jõu meetme, välis- ning arenguabi, kasutamise ulatuse analüüsimisele.

⁴⁸ Armitage, Richard L.; Nye Jr., Joseph S. 2007:63-64.

⁴⁹ Nye Jr., Joseph S. (2008) „Security and Smart Power“, *American Behavioral Scientist*, Vol. 51, No. 9, lk 1353-1354.

2. MUUTUSED PEHME JA TUGEVA JÕU MEETMETE FINANTSEERIMISES AASTATEL 1990 - 2010

2.1. BAKALAUREUSETÖÖS KASUTATAVATE ANDMETE TUTVUSTUS

Välis- ja arenguabi puudutavad andmed

Käesolevas bakalaureusetöös kasutatakse pehme jõu meetmete ehk välis- ja arenguabi globaalse finantseerimise ulatuse analüüsimiseks 2011. aasta Ameerika Ühendriikide Kongressi raportit, mis sisaldab andmeid riiklike kulutuste kohta välis- ja arenguabile perioodil 1946 – 2011.⁵⁰ Lisaks kasutatakse USA-poolse välis- ja arenguabi finantseerimise ulatuse analüüsimiseks Iraagi, Afganistani ja Pakistani puhul Ameerika Ühendriikide Kongressi raporteid nendele riikidele eraldatava abi kohta. Valik vastavate andmestike kasuks sai tehtud lähtuvalt faktist, et tegu on kõige komplektsemate empiiriliste analüüsidega, mis hõlmavad kõikide erinevate USA riigiasutuste kulutusi sääraates valdkondades.

Nimelt on tähtis USA välis- ja arenguabile tehtud kulutusi uurides silmas pidada, et Ameerika Ühendriikide poolt viiakse välis- ja arenguabi programme ellu läbi viie peamise riigiasutuse, milleks on Ameerika Ühendriikide Riigidepartemang ehk Ameerika Ühendriikide Välisministeerium, 1961. aastal president J. F. Kennedy poolt loodud USA Rahvusvahelise Abi Agentuur (ingl. k. *U.S. Agency for International Development*, lühendatult USAID), Ameerika Ühendriikide Kaitseministeerium (lühendatult DoD), Ameerika Ühendriikide Rahandusministeerium ja viimasena alles 2004. aastal loodud Aastatuhande Väljakutse Korporatsioon (ingl. k. *Millennium Challenge Corporation*, lühendatult MCC).⁵¹ Nendele viiele gigandile lisanduvad aga veel mõned väiksemad riigi poolt hallatavad asutused nagu USA Rahukorpus (ingl. k. *The Peace Corps*), Ameerika Ühendriikide Põllumajandusministeerium (ingl. k. *U.S. Department of Agriculture*) ja USA Kaubandus- ja Arenguagentuur (ingl. k. *U.S. Trade and Development Agency*), kelle summeeritud panus jääb siiski küllaltki marginaalseks, moodustades kokku keskmiselt veidi üle kahe protsendi riigi poolt tehtavatest kogukulutustest välis- ja arenguabile.⁵²

⁵⁰ Lawson, Marian Leonardo; Tarnoff, Curt (2012) *Foreign Aid: An Introduction to U.S. Programs and Policy*, Congressional Research Service. <http://gbk.eads.usaidallnet.gov/docs/foreign-aid-intro.pdf> (22.04.2014).

⁵¹ Hudson, Finn C. (2010) *Foreign Policy of the United States: Foreign Aid Reform*, Nova Science Publishers, lk 84.

⁵² Hudson, Finn C. 2003:84-86.

Eelmainitud viiest suuremast riigiorganist võib kõige tähtsamaks pidada just USA välisministeeriumi, kelle panus moodustab keskmiselt ühe neljandiku välis- ja arenguabi kogusummast.⁵³ Temale järgneb USA Rahvusvahelise Abi Agentuur ehk USAID, mis teeb tihedat koostööd Ühendriikide riigidepartemanguga,⁵⁴ hallates ühiselt mitmeid abiprogramme.⁵⁵ Rääkides USAIDi tegevusest, on oluline rõhutada, et erinevalt nt MCC-st, omab USAID ainsa riigiorganina, mis on mõeldud vaid välis- ning arenguabi osutamiseks, alalisi esindusi ehk missioone mitmetes riikides üle maailma.⁵⁶ Tähtsuselt kolmandaks välis- ja arenguabi osutavaks riigiorganiks Ameerika Ühendriikide Kaitseministeerium. Siinkohal on oluline rõhutada, et käesolevas bakalaureusetöös kasutatavast andmestikust on välja jäetud kõik DoD poolt tehtud kulutused, mida küll vastav riigiorgan klassifitseerib üldisemalt abina teistele riikidele, kuid mida siiski ei saa pidada välis- või arenguabiks ning seega ka pehme jõu üheks meetmeks. Nimetatud kulutuste alla lähevad näiteks ühisõppuste korraldamine liitlasriikidega.⁵⁷ Küll kvalifitseerub aga arenguabi alla instruktorite saatmine välisriikidesse ja veel ka teistele riikidele militaaralase oskusteabe jagamine, mida lähtuvalt J. S. Nye pehme jõu kontseptsioonist tuleb kindlasti pidada pehme jõu üheks avaldumisvormiks ehk tegu on seega tugeva jõu pehme küljega.⁵⁸ Kokku moodustavad eelmainitud kolme riigiagentuuri poolt tehtavad kulutused enam kui kaheksa kümnendikku ühendriikide poolt tehtavatest väljaminekutest välis- ja arenguabile.⁵⁹

Ameerika Ühendriikide militaaroperatsioone puudutavad andmed

Antud uurimuses kasutatavad andmed Ameerika Ühendriikide poolt tehtavatele globaalsetele kulutustele tugeva jõu meetmete osas pärinevad Ameerika Ühendriikide Haldus- ja Eelarvebüroo (ingl. k. *U.S. Office of Management and Budget*) ajaloolistest tabelitest. Valik vastava andmestiku kasuks sai tehtud tulenevalt asjaolust, et tegu on ühe parima andmekogumiga analüüsimeks Ameerika Ühendriikide riigieelarvelisi kulutusi, milles on detailselt põhi- ja alamfunktsioonide kaupa välja toodud kõik riigieelarvelised

⁵³ Hudson, Finn C. 2003:85-86.

⁵⁴ Nimelt oli USAIDi näol algselt tegu organisatsiooniga, mida haldas Ameerika Ühendriikide Riigidepartemang.

⁵⁵ Lawson, Marian Leonardo; Tarnoff, Curt 2012:22

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ Lawson, Marian Leonardo; Tarnoff, Curt 2012:23.

⁵⁸ Nye Jr., Joseph S. „The Military and Soft Power“, *The Huffington Post*, 12.12.2005, http://www.huffingtonpost.com/joseph-nye/the-military-and-soft-pow_b_12117.html (22.04.2014).

⁵⁹ Hudson, Finn C. 2003:86-87.

kulutused.⁶⁰ Lisaks kasutatakse taaskord Ameerika Ühendriikide Kongressi raporteid Iraagis, Afganistanis ja Pakistanis läbiviidavate militaaroperatsioonide finatseerimise kohta.

USA riigieelarve on ülesehituselt jagatud 20. kategooriaks ehk eelarvefunktsiooniks (ingl. k. *Budget Function*), millest igaühele vastab kindel funktsiooninumber.⁶¹ Ameerika Ühendriikide poolt tehtavad kaitsekulutused on kogutud eelarvefunktsiooni nr 050 alla, mis jaguneb omakorda kolmeks alamfunktsiooniks, milleks on funktsioon 051, mis keskendub Ameerika Ühendriikide Kaitseministeeriumi kulutustele, teiseks funktsioon 053, mis puudutab tuumaenergiaga seotud küsimusi (nt radioaktiivsete jäätmete kõrvaldamine) ja kolmandaks funktsioon 054, mille alla on koondatud kõik teised riigikaitsega suuremal või väiksemal määral seonduvad väljaminekud.⁶² Lähtuvalt käesoleva bakalaureusetöö probleemipüstitusest, kasutatakse USA tugeva jõu meetmete rakendamise ulatuse analüüsimiseks alamfunktsioonis nr 051 kajastatud andmeid Ameerika Ühendriikide sõjaliste operatsioonide läbiviimiseks tehtud kulutuste kohta, mis hõlmab samas ka militaarõppuste korraldamist. Lisaks on võetud arvesse ka kulutusi militaarpersonalile. Nimetatud kaks kategooriat moodustavad ühtlasi lõviosa USA kaitseministeeriumi iga-aastastest väljaminekutest.⁶³ Kasutatavatest andmetest on välja jäetud aga sellised funktsioon 051 alla kuuluvad kulutused nagu militaarhanked, uurimine ja arendus (ingl. k. *Research, Development, Test and Evaluation*) ning kulutused militaarrajatiste ehitamisele, sealhulgas ka väljaminekud militaarperede majutamisele. Säärane valik on tehtud taaskord lähtuvalt uurimistöö probleemipüstitusest. Nimelt ei teosta USA oma tugeva jõu poliitikat otseselt läbi Ühendriikide pinnale rajatud treeningbaaside, ladude või militaarpersonalile mõeldud elamurajoonide.

⁶⁰ Musell, Mark R. (2009) *Understanding Government Budgets: A Practical Guide*, Routledge, lk 101-102.

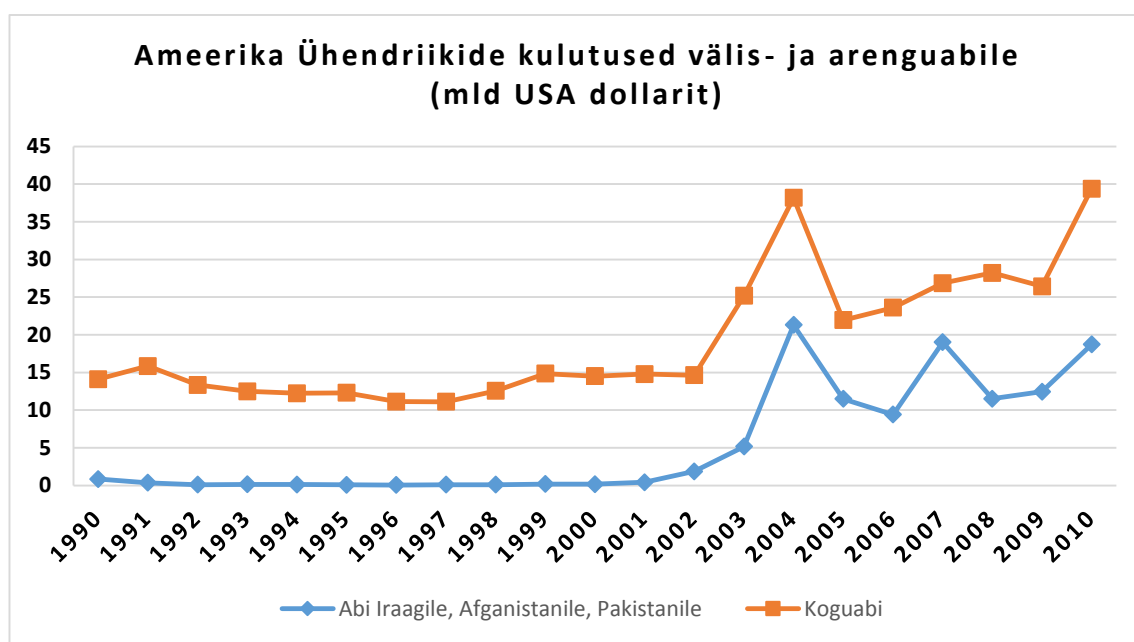
⁶¹ The U.S. House Committee on the Budget kodulehekülj.
<http://budget.house.gov/budgetprocess/budgetfunctions.htm> (22.04.2014).

⁶² *Historical Tables, Budget of the United States. Government, Fiscal Year 2013*, U.S. Office of Management and Budget.
<http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2013/assets/hist.pdf> (23.04.2014).

⁶³ Wirls, Daniel (2010) *Irrational Security : The Politics of Defense from Reagan to Obama*, Johns Hopkins University Press, lk 82-85.

2.2. MUUTUSED VÄLIS- JA ARENGUABI FINANTSEERIMISE ULATUSES

Vaadeldes **joonisel 2** väljatoodud andmeid, mis kajastavad Ameerika Ühendriikide riiklikku panustamist välis- ja arenguabisse aastatel 1990 – 2010, võib märgata, et 20. aasta pikkusel perioodil on toimunud väga ulatuslikke kõikumisi globaalselt jagatavate välistoetuste mahus. Tipphetk antud ajavahemikul saavutati 2010. aastal, millal välis- ja arenguabile kulutati USA riigieelarvest 39,39 mld dollarit. Peaaegu sama kõrgele küündis ka välisabi hulk 2004. aastal, millal välis- ja arenguabiks eraldati 38,18 miljardit dollarit. Madalseis välis- ja arenguabi jagamisel saavutati aga 1996. ja 1997. aastal, millal vastavateks numbriteks olid 11,12 ja 11,11 mld dollarit aastas. Lisaks on võimalik täheldada ka asjaolu, et Ameerika Ühendriigid on asunud märgatavalt rohkem finantseerima eelmainitud pehme jõu meetmeid kahel erineval perioodil: aastatel 2002-2004 ja 2009-2010. Vaatleme järgnevalt eelmainitud ajavahemikke eraldi, andes eelnevalt lühiülevaate teistest olulisematest muutustest perioodil 1990 – 2010.

Joonis 2: Ameerika Ühendriikide kulutused välis- ja arenguabile miljardites USA dollarites.

Allikas: Autori koostatud *Congressional Research Service* raportite andmete põhjal.

Aastatel 1990 - 2002 aset leidnud muutused

Esimeseks mainimisväärseks muutuseks välis- ja arenguabi finantseerimise mahu ajavahemikul 1990 – 2010 on tõus, mis leidis aset 1990 ja 1991. aastal, millal Ühendriikide panus suurenes 14,09 miljardilt dollarilt 15,9 miljardi dollarini ehk 13% võrreldes eelneva eelarveaastaga.⁶⁴ Heites pilgu ajaloole, ei pea kaugelt aga säärase muutuse põhjusi otsima. Nimelt oli USA sunnitud suurendama oma rahalist panust välis- ja arenguabisse oma liitlastele antud lubadustega, seoses 2. augustist 1990. a. kuni 28. veebruarini 1991. a. kestnud Lahesõja puhkemisega.⁶⁵ Peamiselt oli säärane abi mõeldud sõja käigus tekkinud kahjude hüvitamiseks. Üheks suurimaks välisabi saajaks toonasel perioodil oli Iisrael, kellele Ameerika Ühendriikide Kongressi otsusega anti 1991. aastal täiendavalt 650 miljonit⁶⁶ USA dollarit operatsiooni „Kõrbetorm“ käigus tekkinud kahjude ning kulutuste hüvitamiseks.⁶⁷ Lisaks võib väita, et selline 13protsendiline tõus välisabi hulgas oli tingitud USA poliitikute seas levinud veendumusest, et säärase abi andmine on kindlasti vajalik, et edaspidiste võimalike relvakonfliktide puhkemise puhul oleks ka tulevikus Ühendriikidele kindlustatud võimalus saada abi nendelt Lähis-Ida riikidelt, kes toetasid Ühendriike ka Lahesõja ajal.⁶⁸ Nimetatud toetuse olulisus ei peitunud mitte just sõjalise jõu rakendamises, vaid pigem logistilises toes, lubades USA relvajõududel kasutada kas enda õhuruumi või sõjaväerajatisi.⁶⁹ Säärane põhjendus väljendab pigem aga Ühendriikide poliitikute lembust just tugeva jõu meetmete vastu,⁷⁰ sest üheks peamiseks põhjuseks säärase pehme jõu meetme rakendamise osas on soov kindlustada läbi vastavate riikide oma tugeva jõu projektsiooni võimalus ka tulevikuks.

Teiseks perioodiks aastatel 1990 – 2002, millal suurenes silmnähtavalt USA poolne panustamine välis- ja arenguabisse, on jällegi lähedalt seotud geopoliitilise olukorraga Lähis-Idas. Nimelt tuleb ajavahemikul 1997 – 1999 aset leidnud välis- ja arenguabi mahu tõusu, mis kasvas 11,11 miljardilt 14,84 miljardi USA dollarini, peamiseks põhjuseks lugeda Ameerika Ühendriikide toonase presidendi William Jefferson Clintoni

⁶⁴ Lawson, Marian Leonardo; Tarnoff, Curt 2012:17-18.

⁶⁵ Lawson, Marian Leonardo; Tarnoff, Curt 2012:17-18.

⁶⁶ Iisraeli esmase taotluse suuruseks oli üks miljard USA dollarit, Ühendriikide esialgse hinnangu kohaselt kandis Iisrael kahju aga kõigest 500 miljoni dollari ulatuses.

⁶⁷ Sharp, Jeremy M. (2014) *U.S. Foreign Aid to Israel*, Congressional Research Service, lk 24. <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL33222.pdf> (23.04.2014).

⁶⁸ Andres, Richard B.; Griffith Jr., Thomas E.; Wills, Craig (2006) „Winning with Allies: The Strategic Value of the Afghan Model“, *International Security*, Vol. 30, No. 3, lk 130-131.

⁶⁹ Andres, Richard B.; Griffith Jr., Thomas E.; Wills, Craig 2006:131.

⁷⁰ Samas võib siinkohal ka argumenteerida, et nimetatud põhjendused viitavad ka nn targa jõu kontseptsiooni kasutamisele.

eestvedamisel toimunud Iisraeli-Palestiina rahukõnelusi,⁷¹ mis kulmineerusid 1998. aasta 23. oktoobril Iisraeli peaministri Benjamin Netanyahu ja Palestiina Omavalitsuse esimehe Yasser Arafati poolt Wye memorandumiga allkirjastamisega. Nime sai vastav dokument lähtuvalt asjaolust, et Iisraeli ja Palestiina vahelised rahukõnelused leidsid aset USAs asuva Wye jõe kaldal.⁷²

Eelmainitud dokumendis kokkulepitud tingimuste kohaselt pidid Iisraeli relvajõud taanduma okupeeritud aladelt, tänu millele Palestiina sai taas oma kontrolli alla märkimisväärse osa Jordani jõe läänekaldast. Palestiina Omavalitsus kohustus omakorda vastutasuks Iisraeli taandumise eest Läänekaldalt rakendama nulltolerantsi paramilitaarsete rühmituste osas, kes viisid läbi relvastatud rünnakuid Iisraeli vastu.⁷³ Pärast Wye memorandumiga allkirjastamist esitas Iisrael aga koheselt Ühendriikidele palve 1,2 miljardi USA dollari suuruse toetuse saamiseks seoses küllaltki laiaulatusliku operatsiooniga, mis hõlmas nii väeosade minematoimetamist ja sõjaväerajatiste lammutamist Läänekalda aladelt, kust Iisrael oli kohustunud taanduma.⁷⁴ Samas ei möödunud sellise abiprogrammi elluviimine ilma viperusteta. Nimelt oli president Clinton selgesõnaliselt lubanud enne Wye memorandumiga allkirjastamist konsulteerida Ameerika Ühendriikide Kongressiga, et kokku panna abipakett Iisraelile Läänekaldalt taandumiseks.⁷⁵ Kui ettepanek jõudis aga lõpuks USA Kongressi ette, kohtas see aga märgatavat vastupanu, mille tõttu tuli presidendil isegi korra kasutada oma vetoõigust nimetatud abiprogrammi läbisurumiseks.⁷⁶

Peale Lähis-Ida rahuprotsessi toetamise on teiseks põhjuseks, mille tulemusena suurenes Ühendriikide poolt jagatav välis- ja arenguabi maht, 1998. aastal ilmalvalgust näinud abiprogramm nimega „Plaan Kolumbia,“ mille eesmärgiks oli võidelda USA-le üha suuremaks probleemiks muutuva narkokaubanduse vastu.⁷⁷ Alates 1998. aastast eraldas USA Kolumbia riigile „Plaan Kolumbia“ raames kahe aasta jooksul abi kokku 1,3 mld

⁷¹ Lawson, Marian Leonardo; Tarnoff, Curt 2012:17-18.

⁷² Pradhan, Bansidhar (2008) „Palestinian Politics in the Post-Arafat Period“, *International Studies*, Vol. 45, No. 4, lk 298.

⁷³ Maney, Gregory M. (2006) „The Past’s Promise: Lessons from Peace Processes in Northern Ireland and the Middle East“, *Journal of Peace Research*, Vol. 43, No. 2, lk 195-196.

⁷⁴ Sharp, Jeremy M. 2014:25.

⁷⁵ „The Wye River Memorandum and Related Documents“, *Journal of Palestine Studies*, Vol. 28, No. 2, lk 141.

⁷⁶ Sharp, Jeremy M. 2014:25.

⁷⁷ Lawson, Marian Leonardo; Tarnoff, Curt 2012:18.

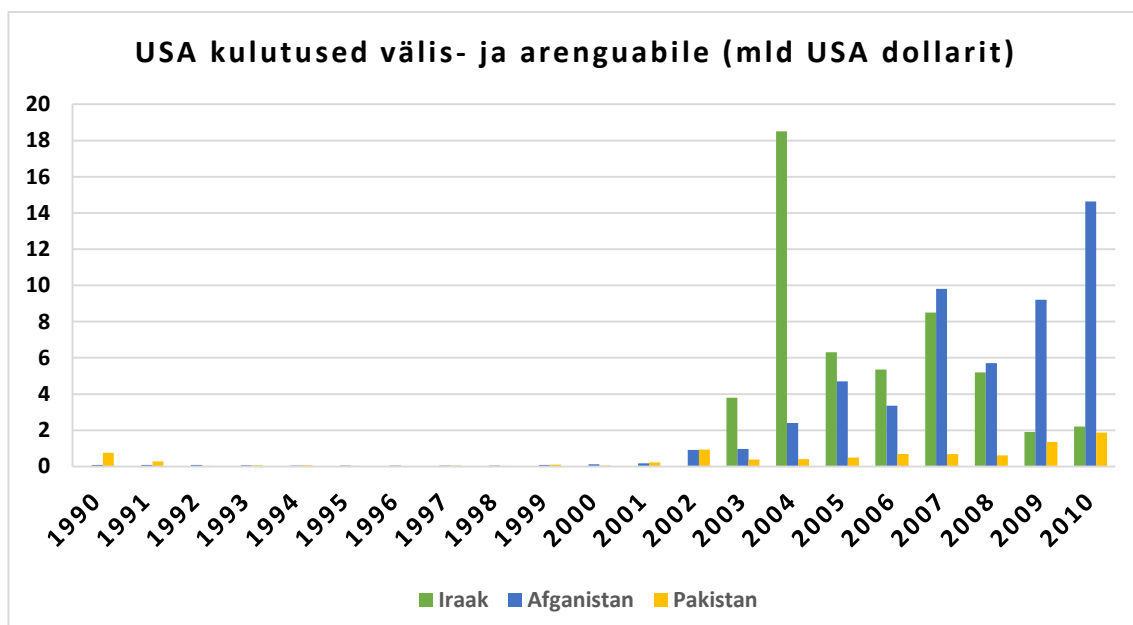
dollari ulatuses, millega toetati nii Kolumbia farmereid, kes olid vabatahtlikult nõus kokataimede kasvatamises loobuma, kui ka korrakaitseasutuste tegevust.⁷⁸ Retrospektiivis võib nimetatud abiprogrammi pidada aga üheks järjekordseks läbikukkumiseks Washingtoni poolt peetavas võitluses narkokaubandusega, sest raha, mis oli mõeldud erinevate militaar- ja korrakaitseasutuste töötajate koolitamiseks, farmeritele toetuste maksmiseks ning kokapõldude hävitamiseks, kasutati küll suuremalt jaolt eesmärgipäraselt, kuid samas jäeti täpselt läbi mõtlemata reaalne tegevuskava. Selle tulemusena maksti nt farmeritele toetusi ebakorrapäraselt, USA poolt väljakoolitatud korrakaitseasutuste liikmed kasutasid liigselt jõudu tsiviilelanike vastu ja tihtipeale hävitati ekslikult kokapõldude asemel lennukitelt pihustatavate mürkidega tuhandete aakrite kaupa legaalseid põllukultuure.⁷⁹

⁷⁸ Neumann, Vanessa (2006) „The Incoherence of US Counternarcotics Policy in Colombia: Exploring the Breaches in the Policy Cycle“, *The European Journal of Development Research*, Vol. 18, No. 3, lk 412-415.

⁷⁹ Dion, Michelle L.; Russler, Catherine (2008) „Eradication Efforts, the State, Displacement and Poverty: Explaining Coca Cultivation in Colombia during Plan Colombia“, *Journal of Latin American Studies*, Vol. 40, No. 3, lk 401-404.

Muudatused välis- ja arenguabi mahus aastatel 2002 – 2004 ning 2009 – 2010

Heites pilgu **joonisele 2**, kus on välja toodud üldised trendid USA-poolses välis- ja arenguabi jagamises ning lisaks ka Iraagile, Afganistanile ja Pakistanile eraldatud abi hulk, saab väita, et suurimad muudatused Ühendriikide poolt aastatel 1990 – 2010 jagatud välis- ja arenguabi mahus on lahutamatult seotud nende kolme riigiga. Nimelt on nii aastatel 2002 – 2004 ja 2009 – 2010 aset leidnud USA välis- ja arenguabi mahu kerkimine rekordtasemetele tingitud peamiselt nendele kolmele riigile eraldatava abi plahvatuslikust kasvust. Vaatame järgnevalt eelmainitud kahe tõusu peamisi põhjusi.

Joonis 3: Ameerika Ühendriikide kulutused välis- ja arenguabile Iraagis, Afganistanis ja Pakistanis.

Allikas: Autori koostatud *Congressional Research Service* raportite andmete põhjal.

Kõige suuremaks muutuseks USA-poolses panustamises välis- ja arenguabisse on järsk tõus 14,6 miljardilt dollarilt 38,2 mld dollarini, mis leidis aset aastatel 2002 – 2004.⁸⁰ Vaadeldes sellel ajavahemikul maailmas aset leidnud sündmusi, ei pea nüüdki põhjusi kaugelt otsima. Nimelt oli USA välis- ja arenguabi mahu enam kui kahekordistumise põhjuseks 2001. aasta 11. septembri terrorirünnakute tagajärjel alanud Ühendriikide terrorismivastane kampaania, mis päädis 2003. aastal alanud Iraagi sõjaga, mille käigus tekitati Iraagile ning antud riigi elanikele kokku kahju enam kui 394 mld dollari ulatuses. Enamus säärastest kahjudest põhjustati Iraagi sõja esimestel aastatel, mil relvastatud

⁸⁰ Lawson, Marian Leonardo; Tarnoff, Curt 2012:31-32.

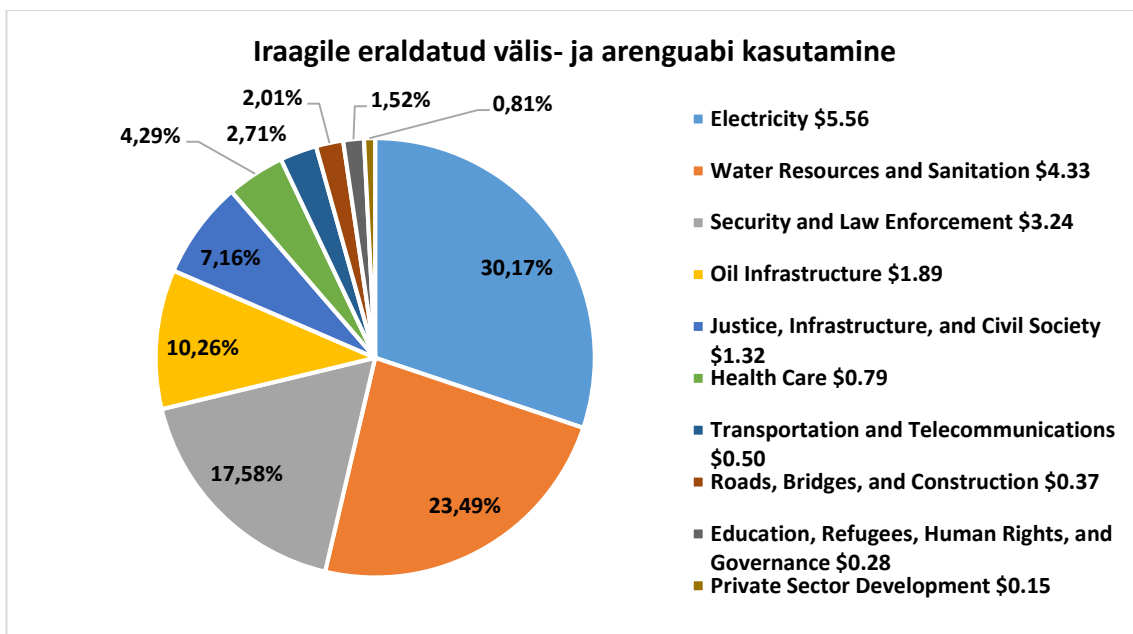
kokkupõrked olid kõige intensiivsemad.⁸¹ Kuigi USA omas juba 2001. aastal maailmas esikohta välis- ja arenguabi jagamisel, millal ainuüksi Ühendriikide poolt tehtavad kulutused moodustasid 23% kogu ülemaailmsest arenguabist, kasvas nimetatud perioodil USA globaalne juhtroll veelgi.

Vaadates **joonisel 3** kajastatud andmeid Iraagile, Afganistanile ja Pakistanile jagatud välis- ja arenguabi mahus selgub, et peamiseks abisaajaks aastatel 2002 – 2004 oli Iraak, kellele järgnesid suure vahega Pakistan ja Afganistan.⁸² Niisiis on nimetatud perioodil tehtud kulutuste näol tegu pigem erakorraliste väljaminekutega, mida tõendab ilmekalt **joonisel 4** kajastatud andmed Iraagi ülesehitusprotsessi jaoks eraldatud rahaliste vahendite kasutamise kohta. **Joonisel 4** välja toodud andmetest selgub, et enam kui 70% Iraagi rekonstruktsiooniprotsessi suunatud vahenditest läks just erakorraliseks abiks, ehk peamiselt riigi väga nõrga infrastruktuuri taastamiseks, mis oli Iraagi sõja käigus veelgi kannatada saanud (nt elektrienergia tootmine ning vesi- ja kanalisatsioon) ning teiseks ka julgeoleku ning korra taastamiseks, mida iseloomustab rohkem kui kolme mld USA dollari investeerimine Iraagi korrakaitseasutustesse, mis hõlmas nii politseijaoskondade rajamist ning taastamist, kui ka politseinike koolitamist ning varustamist.⁸³ Säärane abi oli seega mõeldud pigem tugeva jõu kasutamise tekitatud kahju minimeerimiseks, mis üldkokkuvõttes ei toonud kaasa USA pehme jõu kapitali tõusu, vaid pigem selle mitte nii tugevat langust.

⁸¹ Kamrany, Nake M.; Sieffert, Megan „Estimating War Damages Sustained by Iraq (2003 - 2010)“, *The Huffington Post*, 03.01.2011, http://www.huffingtonpost.com/nake-mkamrany/post_1518_b_803541.html (24.04.2014)

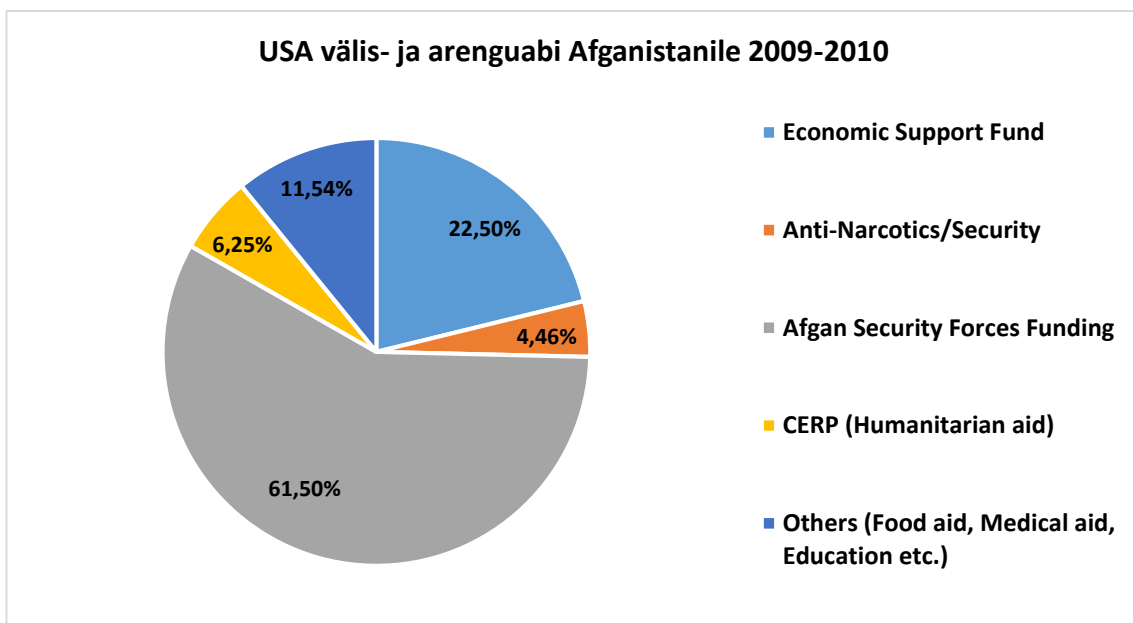
⁸² Woods, Ngaire (2005) „The Shifting Politics of Foreign Aid“, *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, Vol. 81, No. 2, lk 397-398.

⁸³ Bowen Jr, Stuart W. (2009) *Hard Lessons: The Iraq Reconstruction Experience*, The Office of the Special Inspector General for Iraq Reconstruction (SIGIR), lk 103-106;144-146. <http://cybercemetery.unt.edu/archive/sigir/20131001083727/http://www.sigir.mil/publications/specialreports.html> (04.05.2014)

Joonis 4: Iraagile eraldatud välis- ja arenguabi kasutamine 2004. aastal.

Allikas: Autori koostatud *The Office of the Special Inspector General for Iraq Reconstruction (SIGIR)* 2009. aasta raporti andmete põhjal.

Joonis 5: Afganistanile eraldatud välis- ja arenguabi kasutamine aastatel 2009-2010.

Allikas: Autori koostatud *Congressional Research Service* 2014. aasta raporti andmete põhjal.

Siinkohal on oluline rõhutada, et USA poolt aastatel 2002 – 2004 jagatud välis- ja arenguabi mahus on märgata kahte olulist trendi. Esimeseks neist on asjaolu, et USA poolne panus enne 2002. aastat nimetatud riikide arengusse oli peaaegu olematu. Üheks peamiseks põhjuseks nii Iraagile kui ka Pakistanile abi andmisest keeldumisel oli mõlema riigi soov omandada massihävitusrelvi, mille tõttu Ühendriigid keeldusid peaaegu igasuguse

abi andmisest Iraagile ja Pakistanile. Iraagi suhtes kohaldatud sanktsioonide mastaapsust aitab ehk kõige paremini iseloomustada järgnev näide. Nimelt oli Iraagi suhtes kohaldatud majandussanktsioonide üheks otseseks tagajärjeks hinnanguliselt pea poole miljoni iraaklase hukkumine, kellest enam kui poole moodustasid lapsed.⁸⁴ Samas keelati kategooriliselt isegi säärase hukkunute arvu juures ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsioonil Iraagile abi andmine kasvõi mõne põllumajandusliku helikopteri näol, mida kasutada põldude pestitsiididega pihustamiseks. Ometigi võis seda Madeleine Albrighti, Ameerika Ühendriikide toonase alalise esindaja ÜRO juures, sõnul pidada siiski aktsepteeritavaks hinnaks, mida maksta selle eest, et Iraak ei omandaks massihävitusrelvi.⁸⁵ Abi andmise Pakistanile muutis aga võimatuks 1985. aasta augustis Ameerika Ühendriikide Kongressi poolt vastu võetud Pressleri akt (ingl. k. *The Pressler Amendment*), mille tulemusena seati igasuguse abi andmine Pakistanile sõltuvaks iga-aastastest kinnitustest Pakistani poolt, et riik ei oma ega ole ka asunud välja töötama tuumarelva. Kuna Pakistan seda aga ei teinud, lõpetati 1990. aastal abi andmine Pakistanile, mille tõttu ka USAID 1995. aastal selles riigis oma tegevuse täielikult lõpetas.⁸⁶ Afganistanile aastatel 1990 – 2001 antav pea olematu abi hulk oli põhjustatud esmalt 1989. aastal Nõukogude Liidu vägede Afganistanist lahkumise tõttu, mille tulemusena antud riigi geopoliitiline tähtsus USA silmis oluliselt langes ning teiseks Talibani võimuletulekust, millele USA vastas Põhjaliidule abi andmisest keeldumise ning poliitilise ja majandusliku survega.⁸⁷ Samas tõusis Ühendriikide abi Iraagile ja Afganistanile koheselt pärast nendes riikides militaaroperatsioonide alustamist. Lisaks muutus ka Pakistan üheks suurimaks Ühendriikide poolse abi saajaks, sest USA hakkas aru saama Pakistani võtmetähtsusest võitluses terrorismiga, mis hõlmas nii regionaalse stabiilsuse tagamist (eriti Afganistanis) kui ka terroristidelt järgmise pelgupaiga võtmist.⁸⁸

Teiseks on oluline rõhutada, et ehkki Ühendriigid tõstsid märgatavalt omapoolset panust välis- ja arenguabisse, jäi siiski abi andmisega eesmärgiks seatud tulemus mitmetel

⁸⁴ Fabian, Shri K.P. (2002) „America's Policy towards Iraq“, *India Quarterly: A Journal of International Affairs*, Vol. 58, No. 2, lk 1.

⁸⁵ Fabian, Shri K.P. 2002:4.

⁸⁶ Ibrahim, Azeem 2009:7.

⁸⁷ Katzman, Kenneth (2014) *Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy*, Congressional Research Service, lk 7-8. <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL30588.pdf> (03.05.2014).

⁸⁸ Epstein, Susan B.; Kronstadt, K. Alan (2013) *Pakistan: U.S. Foreign Assistance*, Congressional Research Service, lk 2. <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R41856.pdf> (24.04.2014).

juhtudel saavutamata, sest keskenduti pigem rahamasside suunamisele antud riiki ilma, et oleks eelnevalt tehtud piisavat taustatööd leidmaks parimaid lahendusi esile kerkinud probleemide mõistmiseks ning nende edukaks lahendamiseks. Mainimata ei saa veel jätta ka ebapiisavaid kontrollmeetmeid suundtoetuste rakendamise osas, mille tulemusena raha ei jõudnud tihtipeale abivajajate, vaid hoopis korrumpeerunud ametnike taskusse.⁸⁹ Nimelt ei viidud Iraagi rekonstruktsiooniprotsessi ellu otseselt läbi eelnevalt väljatoodud viie gigandi - Ameerika Ühendriikide Kaitseministeeriumi, USAIDi, MCC, Riigidepartemangu või Rahandusministeeriumi, millest igaühel on oma spetsiifiline süsteem abiprogrammide elluviimiseks ning nende tulemuslikkuse kontrollimiseks, vaid selleks spetsiaalselt loodud Koalitsiooni Ajutise Valitsuse (ingl. k. *Coalition Provisional Authority*, lühendatult CPA) allüksuse, mida tuntakse laiemalt lühendi PCO (ingl. k. *Project and Contracting Office*) nime all. PCO keskset rolli Iraagi rekonstruktsiooniprotsessis iseloomustab kujukalt järgnev näide – kui peamisele Ühendriikide välisabiprogramme ellu viivale organisatsioonile USAID eraldati USA riigieelarvest vaid 2,4 mld dollarit Iraagi ülesehitusprotsessi jaoks, siis PCO hallata oli enam kui kümme miljardit USA dollarit, mis eraldati USA riigieelarvest erinevate abiprogrammide jaoks Iraagis.⁹⁰ Sääraste uute organite nagu Koalitsiooni Ajutine Valitsus ning PCO tegevuse üle järelevalve teostamiseks loodi aga 2004. aastal omakorda Iraagi rekonstruktsiooni peainspektori ametikoht (ingl. k. *Special Inspector General for Iraq Reconstruction*, lühendatult SIGIR), mis andis otseselt aru Ameerika Ühendriikide Kongressile ning USA välis- ning kaitseministrile.⁹¹ Lähtudes viimasest, 2013. a. ilmunud SIGIRi raportist, võib Iraagi rekonstruktsiooniprotsessi pidada suureks ebaõnnestumiste jadaks, sest Koalitsiooni Ajutine Valitsus ei suutnud nii mastaapset projekti hallata. Selle tulemusena puudus CPA-l ülevaade käimasolevatest abiprogrammidest, mille tulemusena eraldati näiteks sageli alltöövõtjatele raha ilma, et oleks järgnevalt kordagi kontrollitud, kas sellega reaalselt ka midagi korda saadetakse,⁹²

⁸⁹ Barakat, Sultan (2005) „Post-Saddam Iraq: Deconstructing a Regime, Reconstructing a Nation“, *Third World Quarterly*, Vol. 26, No. 4/5, lk 583-586.

⁹⁰ Woods, Ngaire 2005:399.

⁹¹ The Office of the Special Inspector General for Iraq Reconstruction kodulehekülj
<http://cybercemetery.unt.edu/archive/sigir/20131001084048/http://www.sigir.mil/about/index.html>
(06.05.2014).

⁹² *Learning From Iraq: A Final Report from the Special Inspector General for Iraq Reconstruction* (2013), The Office of the Special Inspector General for Iraq Reconstruction (SIGIR), lk 116-118.
http://psm.du.edu/media/documents/us_research_and_oversight/sigir/lessons_learned/us_sigir_final-report_learning-from-iraq.pdf (06.05.2014).

või kiideti heaks väga kentsakaid kulutusi, mille üheks näiteks on ehitusmaterjalide ostmine 12000% juurdehindlusega.⁹³

Jõudes teise märkimisväärsema muudatuse juurde USA poolt jagatavas välis- ning arenguabi hulgas perioodil 1990 – 2010, on selleks 2009 – 2010. a. toimunud hüpe 26,4 miljardilt dollarilt, antud perioodi absoluutse kõrgtasemeni, 39,39 miljardi USA dollarini. Taaskord ilmneb sellise tõusu põhjusi otsides Ühendriikide poolt eraldatava välis- ja arenguabi mahu lähedane seos riikliku julgeolekuga, sest **joonisel 3** kajastatud andmete põhjal tõusis nendel kahel aastal märgatavalt Ühendriikide poolne abi Afganistanile ja Pakistanile. Afganistani puhul oli vastava muutuse suuruseks 5,4 miljardit dollarit ning Pakistani puhul veidi alla ühe miljardi USA dollari. Siinkohal on oluline rõhutada, et käesolevas bakalaureusetöös ei arvestatud Pakistanile mineva välis- ja arenguabi hulka Ühendriikide poolt Pakistanile Koalitsiooni Toetusfondi raames antavat otsesest sõjalist abi, millega kaetakse nt Pakistani relvajõudude poolt tehtud kulutused erinevate militaar- ning julgeolekuoperatsioonide läbiviimiseks.⁹⁴ Sarnaselt aga aastatel 2002 – 2004 aset leidnud tõusuga, on siiski tegu pigem erakorralise abiga, mille peamiseks eesmärgiks on pärast militaaroperatsioonide läbiviimist taastada riigi normaalne funktsioneerimine. **Joonisel 5**, millel on kajastatud USA-poolse välis- ja arenguabi kasutamine Afganistanis aastatel 2009 – 2010 selgub, et peamiselt on pandud põhirõhku riigis korra taastamisele, mida tõestab rohkem kui poole (täpsemalt 61,5%) abi suunamine Afganistani korrakaitsejõududele, millele järgneb alles suure vahega abi, mis on mõeldud otseselt kõigi afgaanide hüvanguks (tervishoid, humanitaarabi, haridus jne).

Pakistanile ja Afganistanile antava abi kõrval on teiseks oluliseks faktoriks, mis tingis pea 13 mld dollari suuruse hüppe Ühendriikide poolt jagatava abi mahus, president Obama administratsiooni poolt 2009. aasta mais alustatud Globaalse Tervishoiuiniitsiatiivi projekt (ingl. k. *Global Health Initiative*), mida võib pidada jätkuks president G. W. Bushi poolt alustatud globaalsetele tervishoiuprogrammidele.⁹⁵ Vaadeldes Globaalse Tervishoiuiniitsiatiivi (GTI) raames jagatava abi mahtu, siis ei kahvatu ka selle programmi raames jagatava toetuse maht Afganistanile ja Pakistanile suunatud abiprogrammide suuruse kõrval. Nimelt on Globaalse Tervishoiuiniitsiatiivi

⁹³ *Op. Cit.*, lk 3-4.

⁹⁴ Ibrahim, Azeem 2009:8.

⁹⁵ Lawson, Marian Leonardo; Tarnoff, Curt 2012:10-11,18.

raames, alates 2009. aastast, kuue aasta jooksul läbiviidavate programmide kogumaksumuseks 63 mld dollarit, mis teeb keskmiseks 10,05 miljardit dollarit aastas.⁹⁶ 2009. ja 2010. aastal oli GTI raames jagatava abi kogumaksumuseks vastavalt 8,41 ja 8,83 miljardit USA dollarit.⁹⁷ GTI peamiseks eesmärgiks on võidelda globaalsel tasandil kaasajal kõige ohtlikumate ning levinumate nakkushaiguste vastu, milleks on HIV, malaaria ning tuberkuloos. Lisaks on GTI teiseks peamiseks sihiks võidelda laste suremusega.⁹⁸ Kokkuvõtvalt võib niisiis aastatel 2009 ning 2010 aset leidnud välis- ning arenguabi trende hinnates leida, et sellel perioodil panustati küllakti võrdväärset välis- ja arenguabisse nii turva- kui ka humanitaarloomustel.

⁹⁶ Bendavid, Eran; Miller, Grant (2010) „The US Global Health Initiative: Informing Policy with Evidence“, *Journal of the American Medical Association*, Vol. 304, No. 7, lk 791.

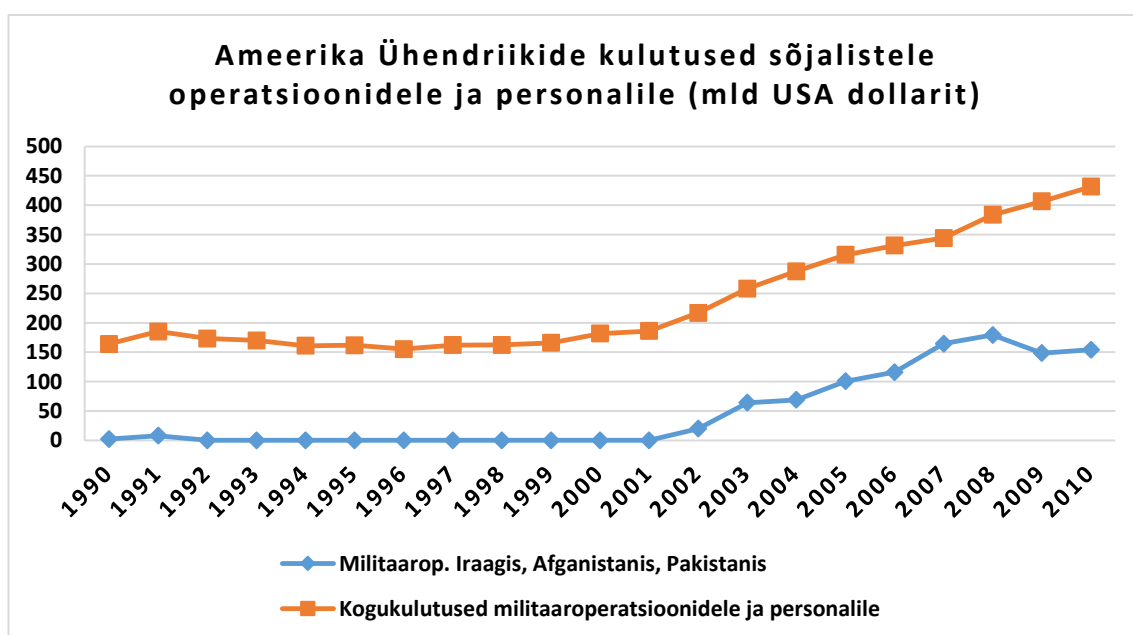
⁹⁷ Gostin, Lawrence O.; Mok, Emily A. (2010), „The President’s Global Health Initiative“, *Georgetown University Law Center*, lk 789.

<http://scholarship.law.georgetown.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1425&context=facpub> (26.04.2014)

⁹⁸ Globaalse Tervishoiuiniitsiatiivi kodulehekül. <http://www.ghi.gov/about/FAQ/index.html#4> (06.05.2014)

2.3. MUUTUSED TUGEVA JÕU MEETMETE FINANTSEERIMISES

Erinevalt **joonisel 2** välja toodud küllaltki heitlikust situatsioonist välis- ja arenguabi meetmete finantseerimisel, võib **joonisele 6**, millel on kajastatud Ameerika Ühendriikide poolsed kulutused sõjalistele operatsioonidele ja personalile aastatel 1990 – 2010 nii globaalselt kui ka kolme riigi lõikes, võib märgata palju stabiilsemat olukorda. Nimelt iseloomustab eelmainitud perioodi küllaltki stabiilne tõus säärase tugeva jõu vahendite rahastamisel. Tinglikult võib antud ajaperioodi jagada rahastamise ulatust vaadatuna kolmeks. Esimeseks neist on aastad 1990 – 1991, millal USA poolsed kulutused tõusid 163,9 miljardilt 185,1 miljardi USA dollarini. Teiseks perioodiks on vahemik 1992 – 1996 aastani, millal võib tähendada väikest langust 185,1 miljardilt 155,3 miljardi dollarini. Viimasena saab esile tuua ajavahemikku 1997 – 2010 aastani, iga-aastane stabiilne tõus sõjaliste operatsioonide finantseerimise osas.

Joonis 6. Ameerika Ühendriikide kulutused sõjalistele operatsioonidele ja personalile miljardites USA dollarites.

Allikas: Autori koostatud Ameerika Ühendriikide Haldus- ja Eelarvebüroo (ingl. k. *U.S. Office of Management and Budget*) 2013. a. ajalooliste tabelite ning *Congressional Research Service* raportite andmete põhjal.

Analüüsid esmalt aastatel 1990 – 1991 aset leidnud 21,2 miljardi dollari suurust tõusu, võib säärase muutuse põhjuseks lugeda, sarnaselt **joonisel 2** kajastatud tõusule välis- ja arenguabis, 2. augustil 1990. aastal alanud Lahesõda, mis kajastub ka **joonisel 6**. Kuigi nimetatud operatsiooni kogumaksumus ulatus üle kuuekümne miljardi dollari, tuli Ameerika Ühendriikidel sellest tasuda veidi vähem kui üks neljandik. Seda tänu asjaolule, et Lahesõjast võttis osa laiaulatuslik liitlasvägede koalitsioon, kes USA kõrval, kandis enam kui 80 protsenti kogu sõjategevuse kulutustest.⁹⁹ Samas võib siinkohal täheldada, et suhtarvuliselt tõusis aastatel 1990 – 1991 võrdväärselt nii pehme kui tugeva jõu meetmete finantseerimise ulatus, mis mõlemal juhul oli ca 12%.

1991. aastal saavutatud tõusule järgnes aga graduaalne langus, mis jõudis oma madalaima tasemeni 1996. aastal, millal kulutused sõjalistele operatsioonidele ja personalile langesid ka käesolevas bakalaureusetöös vaadeldava 20. aastase perioodi madalaima tasemeni. Kuigi antud perioodi jäävad näiteks Jugoslaavia liiduvabariigi lagunemise järgselt puhkenud arvukad suuremad ja väiksemad relvakonfliktid Balkani poolsaarel, millest ühe kurikuulsamana võib ära tuua genotsiidilise iseloomuga Bosnia sõja, ei pidanud Ühendriigid kordagi sellel perioodil võrreldes oma liitlastega tegema märgatavalt suuremaid kulutusi sõjaliste operatsioonide läbiviimiseks.¹⁰⁰ Nimelt moodustasid Ameerika Ühendriikide poolt tehtavad kulutused sõjalistele operatsioonidele vaid ligikaudu 15% kogu liitlasvägede poolt tehtud väljaminekutest militaarinterventsiooni läbiviimisel. Selle põhjuseks võib aga lugeda nii küllaltki esindusliku liitlasvägede koalitsiooni, tänu millele ükski riik individuaalselt ei pidanud eraldi kandma suurt majanduslikku koormat Balkani poolsaarel toimuvasse relvakonflikti sekkumisel.¹⁰¹

Viimaseks ajavahemikuks, kus väljaminekud militaaroperatsioonide ja personali osas kasvasid enam kui kahekordselt, on periood 1997. aastast 2010. aastani, mille jooksul Ühendriikide kulutused tõusid 162,1 miljardilt 431,67 miljardi dollarini. Jällegi ühtib aga siinkohal tugeva jõu meetmete finantseerimise tõusu kaasa toonud põhjus nende globaalsete sündmustega, mis tingisid antud ajavahemikul ka suurema panustamise pehme jõu meetmetesse ehk välis- ja arenguabisse. Heites pilgu **joonisele 6** selgub, et

⁹⁹Dagget, Stephen (2010) *Costs of Major U.S. Wars*, Congressional Research Service, lk 5-6. <https://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RS22926.pdf> (27.04.2014).

¹⁰⁰ Nye Jr., Joseph S. 2004:27.

¹⁰¹ Nye Jr., Joseph S. 2004:27-28.

kõige kiiremini hakkas kasvama militaaroperatsioonidele ja personalile suunatud rahaliste vahendite maht pärast 2001. aastat, millal algas tänase päevani kestev Ameerika Ühendriikide terrorismivastase võitluse kampaania, mille põhiraskuspunktiks on kujunenud võitlus terroristidega Iraagis ning Afganistanis.

Rääkides antud ajavahemikul Ühendriikide poolt tehtud kulutustest, siis ainuüksi Iraagi missioon nõudis USAlt enam kui 750 miljardit USA dollarit, mis teeb keskmiseks numbriks 94,1 mld dollarit aastas.¹⁰² Lisades sellele samal perioodil tehtud kulutused sõjalistele operatsioonidele Afganistanis tõuseb aga antud number üle triljoni USA dollari, ehk täpsemalt enam kui 1052 000 000 000 USA dollarini.¹⁰³ Põhjuseks, miks Ühendriigid olid sunnitud maksma aga nii kõrget hinda, oli asjaolu, et erinevalt rahvusvahelise üldsuse arvamusest, kus mitmed riigid seadsid avalikult kahtluse alla Iraagi ründamise legitiimsuse, otsustas USA administratsioon siiski valdava enamuse arvamust ignoreerida ja sõda alustada. Tänu sellele kannatas aga oluliselt Ameerika Ühendriikide pehme jõu ressurss, mille tõttu otsustas hulgaliselt riike nimetatud sõjalisest operatsioonist kõrvale jääda või siis vaid väga piiratud ulatuses sellest osa võtta.¹⁰⁴

¹⁰² Belasco, Amy (2011) *The Cost of Iraq, Afghanistan, and Other Global War on Terror Operations Since 9/11*, Congressional Research Service, lk 2-3. <https://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RL33110.pdf> (29.05.2014).

¹⁰³ Belasco, Amy 2011:2-3.

¹⁰⁴ Nye Jr., Joseph S. 2004:26.

2.4. JÄRELDUSED

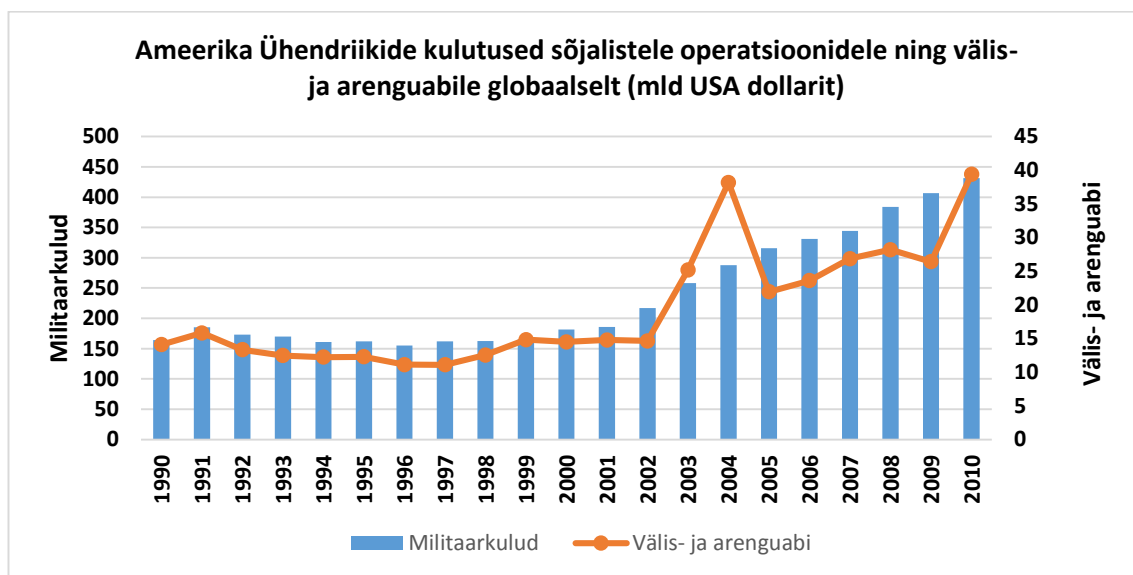
Lähtudes eelnevalt väljatoodud trendidest pehme ja tugeva jõu meetmete finantseerimise ulatuses aastatel 1990 – 2010, saab väita, et Ameerika Ühendriikide näol on tegu siiani riigiga, mis ennekõike eelistab rakendada just tugeva jõu meetmeid oma välispoliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Nimelt ilmneb antud perioodil pehme ja tugeva jõu meetmete finantseerimise ulatust analüüsidest selgelt asjaolu, et Ühendriigid on asunud suurendama oma panust välis- ja arenguabisse just peamiselt seoses riikliku julgeoleku tagamise ja erinevate militaaroperatsioonide läbiviimisega, mida iseloomustavad ilmekalt suured hüpped välis- ja arenguabi finantseerimise mahus aastatel 2002 - 2004 ning 2009 – 2010, mida kinnitavad **joonisel 7** kajastatud andmed Ameerika Ühendriikide kulutuste kohta sõjalistele operatsioonidele ja välis- ning arenguabile globaalselt ning lisaks **joonisel 4** ja **5** välja toodud andmed välis- ja arenguabi kasutamise kohta valdkonniti.

Ehkki nendel kahel ajavahemikul asus USA laiemalt rakendama sääraseid pehme jõu meetmeid nagu välis- ja arenguabi, tehti seda alles pärast tugeva jõu meetmete ehk sõjalise jõu rakendamist (**joonis 8**). See asjaolu ei peegelda niisiis kindlasti Ühendriikide soovi tõsta oma pehme jõu kapitali võitmaks antud riikide elanike poolehoidu, sest ennekõike oli USA eesmärgiks tagada sõjas kannatada saanud riikidele säärase meetmetega peamiselt vaid reparatsioon neile eelnevalt osaks saanud kahju ning ebaseeldivuste eest. Niisiis pole mingi ime, et kuigi USA panus välis- ja arenguabisse kasvas aastatel 2002 – 2004 enam kui kaks korda, langes nii Iraagis kui ka teistes islamiriikides tervikuna märgatavalt toetus Ameerika Ühendriikide ja laiemalt ka Läänelike väärtuste vastu.¹⁰⁵

Samas iseloomustab USA poolset tugeva jõu lembust ka eelnevalt väljatoodud asjaolu, et kuigi USA oli küllaltki edukas oma militaaroperatsioonide läbiviimise planeerimisel, tehti kordades kehvemat tööd välis- ja arenguabi jagamisel, mille tõttu suur osa ettenähtud abist ei jõudnud mitte abivajajateni, vaid hoopis mitmete korrumpeerunud ametnike ja alltöövõtjate taskutesse, mille tõttu Iraagi rekonstruktsiooni peainspektori Stuart W. Bowen Jr. sõnul saab Iraagi ülesehitusprotsessi pidada mitmes mõttes ebaõnnestunuks. Niisiis võib kindlasti pidada põhjendatuks professor J. S. Nye Jr. ironiseerivat märkust

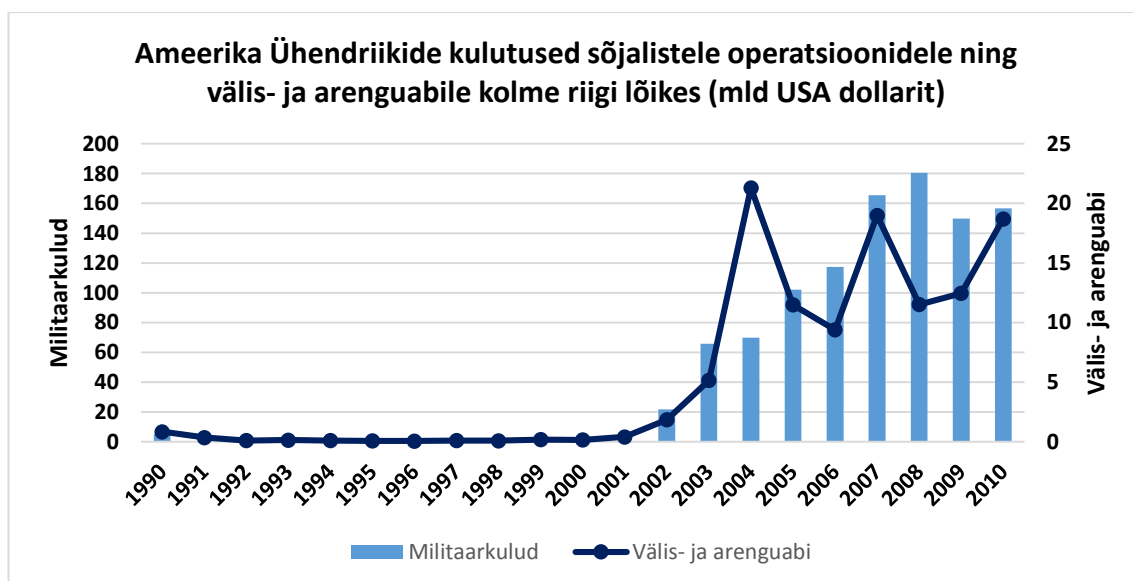
¹⁰⁵ Nye Jr., Joseph S. 2004:29.

Ühendriikide välispoliitika osas, mille kohaselt on USA-le riigina palju omasem eksportida hirmu lootuse ja optimismi asemel.¹⁰⁶

Joonis 7: Ameerika Ühendriikide kulutused sõjalistele operatsioonidele ning välis- ja arenguabile globaalselt.

Allikas: Autori koostatud Ameerika Ühendriikide Haldus- ja Eelarvebüroo (ingl. k. *U.S. Office of Management and Budget*) 2013. a. ajalooliste tabelite ning *Congressional Research Service* raportite andmete põhjal.

Joonis 8: Ameerika Ühendriikide kulutused sõjalistele operatsioonidele ning välis- ja arenguabile Iraagis, Afganistanis ja Pakistanis.

Allikas: Autori koostatud Ameerika Ühendriikide Haldus- ja Eelarvebüroo (ingl. k. *U.S. Office of Management and Budget*) 2013. a. ajalooliste tabelite ning *Congressional Research Service* raportite andmete põhjal.

¹⁰⁶ Nye Jr., Joseph S. „The War on Soft Power“, *Foreign Policy*, 12.04.2014
http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/04/12/the_war_on_soft_power (28.04.2014).

KOKKUVÕTE

Käesolevas bakalaureusetöös uuriti, kuidas on muutunud Ameerika Ühendriikide poolne panustamine sellistesse pehme jõu meetmetesse nagu välis- ja arenguabi võrreldes traditsioonilise tugeva jõu meetme ehk militaarjõu kasutamisega aastatel 1990 – 2010. Võttes aluseks USA poolt tehtud kulutuste analüüsimisel Harvardi Ülikooli professori Joseph S. Nye Jr käsitlese pehmest jõust ning tuginedes Ameerika Ühendriikide Kongressi raportites ning USA Haldus- ja Eelarvebüroo ajaloolistes tabelites kajastatud andmetele USA riiklike kulutuste kohta, saab kokkuvõtvalt väita, et Ameerika Ühendriigid on asunud eelmainitud perioodil suurendama panustamist välis- ja arenguabisse eelkõige seoses riikliku julgeoleku tagamise ning erinevate militaaroperatsioonide läbiviimisega.

Eeltoodud väidet kinnitavad ilmekalt aastatel 2002 – 2004 ning 2009 – 2010 aset leidnud märkimisväärsed tõusud välis- ja arenguabile suunatud finantsvahendite mahus, mille tulemusena püstitati mõlema perioodi lõpus ka uus rekord USA poolt jagatavas välis- ning arenguabi kogumahus. Neid muutusi täpsemalt analüüsid ilmneb aga kaks olulist asjaolu. Esimeseks neist on fakt, et peamiselt oli nendel kahel perioodil abi suunatud just nendele riikidele, kus viidi Ameerika Ühendriikide poolt kas otseselt (Iraak, Afganistan) või kaudselt (Pakistan) läbi militaaroperatsioonid seoses USA globaalse terrorismivastase võitluse kampaaniaga. Tähelepanu väärib siinkohal kindlasti ka tõsiasi, et enne nendes kolmes riigis militaaroperatsioonide käivitamist oli neile USA poolt osutatava välis- ning arenguabi hulk peaaegu et olematu. Seda aga tulenevalt asjaolust, et need riigid kas ei omanud USA jaoks eelnevalt kas olulist geopoliitilist tähtsust või nende suhtes eelistati pigem rakendada tugeva jõu meetmeid soovitud välispoliitiliste eesmärkide saavutamiseks.

Teiseks silmapaistvaks trendiks aastatel 2002 – 2004 ja 2009 - 2010 eraldatud välis- ja arenguabi osas on aga fakt, et ennekõike oli säärane abi mõeldud tugeva jõu meetmete kasutamise tekkinud kahju minimiseerimiseks. Uurides nimelt valdkonniti välis- ja arenguabi kasutamist mõlemal perioodil selgub tõsiasi, et esmajärjekorras suunati välis- ja arenguabi kas sõjategevuse tagajärjel oluliselt kannatada saanud infrastruktuuri parandamiseks (Iraak) ning siseriikliku korra ning julgeoleku tagamiseks (Iraak, Afganistan). Niisiis võib pidada kinnitatuks käesoleva bakalaureusetöö alguses püstitatud

hüpoteesi, mille kohaselt Ameerika Ühendriikide poolsete kulutuste kasvuga militaaroperatsioonide läbiviimiseks, suureneb ka Ühendriikide poolne panustamine säärastrasse pehme jõu meetmetesse nagu välis- ja arenguabi.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. „The Wye River Memorandum and Related Documents“, *Journal of Palestine Studies*, Vol. 28, No. 2, lk 135-146.
2. Andres, Richard B.; Griffith Jr., Thomas E.; Wills, Craig (2006) „Winning with Allies: The Strategic Value of the Afghan Model“, *International Security*, Vol. 30, No. 3, lk 124-160.
3. Armitage, Richard L.; Nye Jr., Joseph S. (2007) *CSIS Commission on Smart Power: a smarter, more secure America*, The CSIS Press.
http://csis.org/files/media/csis/pubs/071106_csissmartpowerreport.pdf
(13.05.2014).
4. Barakat, Sultan (2005) „Post-Saddam Iraq: Deconstructing a Regime, Reconstructing a Nation“, *Third World Quarterly*, Vol. 26, No. 4/5, lk 571-591.
5. Belasco, Amy (2011) *The Cost of Iraq, Afghanistan, and Other Global War on Terror Operations Since 9/11*, Congressional Research Service.
<https://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RL33110.pdf> (29.05.2014).
6. Bendavid, Eran; Miller, Grant (2010) „The US Global Health Initiative: Informing Policy with Evidence“, *Journal of the American Medical Association*, Vol. 304, No. 7, lk 791-792.
7. Bilgin, Pinar; Elis, Berivan (2008) „Hard Power, Soft Power: Toward a More Realistic Power Analysis“, *Inside Turkey*, Vol. 10, No. 2, lk 5-20.
8. Bowen Jr, Stuart W. (2009) *Hard Lessons: The Iraq Reconstruction Experience*, The Office of the Special Inspector General for Iraq Reconstruction (SIGIR).
<http://cybercemetery.unt.edu/archive/sigir/20131001083727/http://www.sigir.mil/publications/specialreports.html> (04.05.2014).
9. Cooper, Robert (2004) „Hard Power, Soft Power and the Goals of Diplomacy“, kogumikus *American Power in the 21st Century*, ed. Held, David; Koenig-Archibugi, Mathias, Polity, lk 167-180.
10. Coyne, Christopher J.; Pellillo, Adam (2011) *The Political Economy of War and Peace* http://www.ccoyne.com/The_Political_Economy_of_War_and_Peace.pdf
(11.05.2014).
11. Dagget, Stephen (2010) *Costs of Major U.S. Wars*, Congressional Research Service. <https://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RS22926.pdf> (27.04.2014).

12. Dahl, Robert A. (1957) „The Concept of Power“, *Behavioral Science*, Vol. 2, No. 3, lk 201-215.
13. Dion, Michelle L.; Russler, Catherine (2008) „Eradication Efforts, the State, Displacement and Poverty: Explaining Coca Cultivation in Colombia during Plan Colombia“, *Journal of Latin American Studies*, Vol. 40, No. 3, lk 339-421.
14. Epstein, Susan B.; Kronstadt, K. Alan (2013) *Pakistan: U.S. Foreign Assistance*, Congressional Research Service. <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R41856.pdf> (24.04.2014).
15. Fabian, Shri K.P. (2002) „America's Policy towards Iraq“, *India Quarterly: A Journal of International Affairs*, Vol. 58, No. 2, lk 1-14.
16. Geiger, Till (2010) „The Power Game, Soft Power and the International Historian“, kogumikus *Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives*, ed. Cox, Michael; Parmar, Inderjeet, Routledge, lk 83-107.
17. Globaalse Tervishoiuiniitsiatiivi kodulehekülj.
<http://www.ghi.gov/about/FAQ/index.html#4> (06.05.2014).
18. Gostin, Lawrence O.; Mok, Emily A. (2010), „The President’s Global Health Initiative“, *Georgetown University Law Center*.
<http://scholarship.law.georgetown.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1425&context=facpub> (26.04.2014).
19. *Historical Tables, Budget of the United States. Government, Fiscal Year 2013*, U.S. Office of Management and Budget.
<http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2013/assets/hist.pdf> (23.04.2014).
20. Hudson, Finn C. (2010) *Foreign Policy of the United States: Foreign Aid Reform*, Nova Science Publishers.
21. Ibrahim, Azeem (2009) *U.S. Aid to Pakistan – U.S. Taxpayers Have Funded Pakistani Corruption*, Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School.
http://belfercenter.ksg.harvard.edu/files/Final_DP_2009_06_08032009.pdf (04.05.2014).
22. Kamrany, Nake M.; Sieffert, Megan „Estimating War Damages Sustained by Iraq (2003 - 2010)“, *The Huffington Post*, 03.01.2011.

- http://www.huffingtonpost.com/nakemkamrany/post_1518_b_803541.html
(24.04.2014).
23. Katzman, Kenneth (2014) *Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy*, Congressional Research Service.
<https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL30588.pdf> (03.05.2014)
24. Lawson, Marian Leonardo; Tarnoff, Curt (2012) *Foreign Aid: An Introduction to U.S. Programs and Policy*, Congressional Research Service.
<http://gbk.eads.usaidallnet.gov/docs/foreign-aid-intro.pdf> (22.04.2014)
25. Layne, Christopher (2010) „The Unbearable Lightness of Soft Power“, kogumikus *Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives*, ed. Cox, Michael; Parmar, Inderjeet, Routledge, lk 51-82.
26. *Learning From Iraq: A Final Report from the Special Inspector General for Iraq Reconstruction* (2013), The Office of the Special Inspector General for Iraq Reconstruction (SIGIR).
http://psm.du.edu/media/documents/us_research_and_oversight/sigir/lessons_learned/us_sigi_final-report_learning-from-iraq.pdf (06.05.2014).
27. Maney, Gregory M. (2006) „The Past’s Promise: Lessons from Peace Processes in Northern Ireland and the Middle East“, *Journal of Peace Research*, Vol. 43, No. 2, lk 181-200.
28. Musell, Mark R. (2009) *Understanding Government Budgets: A Practical Guide*, Routledge.
29. Müftüler-Bac, Meltem (2006) „Turkey and the United States: The Impact of the War in Iraq“, *International Journal: Canada's Journal of Global Policy Analysis*, Vol. 61, No. 1, lk 61-81.
30. Neumann, Vanessa (2006) „The Incoherence of US Counternarcotics Policy in Colombia: Exploring the Breaches in the Policy Cycle“, *The European Journal of Development Research*, Vol. 18, No. 3, lk 412-434.
31. Nye Jr., Joseph S. (2002) „Limits of American Power“, *Political Science Quarterly*, Vol. 117, No. 4, lk 545-559.
32. Nye Jr., Joseph S. (2002) *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone*, Oxford University Press.
33. Nye Jr., Joseph S. (2003) „The Velvet Hegemon“, *Foreign Policy*, No. 136, lk 74-75.

34. Nye Jr., Joseph S. (2004) *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, PublicAffairs.
35. Nye Jr., Joseph S. (2008) „Security and Smart Power“, *American Behavioral Scientist*, Vol. 51, No. 9, lk 1351-1356.
36. Nye Jr., Joseph S. (2010) „Responding to my critics and concluding thoughts“, kogumikus *Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives*, ed. Cox, Michael; Parmar, Inderjeet, Routledge, lk 215-227.
37. Nye Jr., Joseph S. „The Military and Soft Power“, *The Huffington Post*, 12.12.2005, http://www.huffingtonpost.com/joseph-nye/the-military-and-soft-pow_b_12117.html (22.04.2014).
38. Nye Jr., Joseph S. „The War on Soft Power“, *Foreign Policy*, 12.04.2014 http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/04/12/the_war_on_soft_power (28.04.2014).
39. Pages, Erik R. (1996) *Responding to Defense Dependence: Policy Ideas and the American Defense Industrial Base*, Praeger.
40. Pradhan, Bansidhar (2008) „Palestinian Politics in the Post-Arafat Period“, *International Studies*, Vol. 45, No. 4, lk 295-339.
41. Sharp, Jeremy M. (2014) *U.S. Foreign Aid to Israel*, Congressional Research Service. <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL33222.pdf> (23.04.2014).
42. Smith, Ron P. (2014) „The Economic Cost of Military Conflict“, *Journal of Peace Research*, Vol. 51, No. 2, lk 245-256.
43. Snow, Nancy (2008) „International Exchanges and the U.S. Image“, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 616, No. 1, lk 198-222.
44. The Office of the Special Inspector General for Iraq Reconstruction (SIGIR). <http://cybercemetery.unt.edu/archive/sigir/20131001084048/http://www.sigir.mil/about/index.html> (06.05.2014).
45. The World Factbook. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/vt.html> (03.04.2014).
46. The U.S. House Committee on the Budget. <http://budget.house.gov/budgetprocess/budgetfunctions.htm> (22.04.2014).
47. Wirls, Daniel (2010) *Irrational Security : The Politics of Defense from Reagan to Obama*, Johns Hopkins University Press.

48. Woods, Ngaire (2005) „The Shifting Politics of Foreign Aid“, *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, Vol. 81, No. 2, lk 393-409.

SUMMARY

„The Changes in the Funding of Soft Power Measures: Foreign Assistance and Developmental Aid by The United States in 1990 – 2010“

One of the most important concepts in the study of international relations has always been power. Since the earliest writings of the Greek historian Thucydides and of the political philosopher Niccolo Machiavelli, the concept of power has been and still seems to be the most disputed and least understood notions in political theory. Today, the term power is generally defined as the ability to direct or influence the behaviour of others to achieve the outcomes you want. Traditionally, the state's ability to direct or influence the behaviour of others is associated with a scope of different tangible resources possessed by that state, like its territory, population, military and economic strength *etc.* However, state's power can also derive from intangible resources such as its culture, political values and foreign policies, which for the basis of soft power. The concept of soft power was first coined by professor Joseph S. Nye Jr in 1990. In his book „*Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*“ Nye defined soft power as the nation's ability to shape others' preferences using its positive example and attractiveness, without using either coercive military or economic pressure to achieve the desired outcomes.

The aim of this Bachelor's thesis is to examine how the United States of America have financed the use of such soft power measures like foreign assistance and developmental aid in comparison with the use of a traditional hard power measure such as military force during the years 1990 – 2010. The data used in this analysis is obtained from the historical tables of the U.S. Office of Management and Budget and also from numerous Congressional Research Service reports concerning U.S. foreign policy. This research paper argues that the U.S. government mainly increases the funding of such soft power measures like foreign aid and development assistance when the use of military force is also deemed necessary by the government. The main goal of this aid is not, however, to increase the soft power capital of the United States, but mainly to repair the damages caused by the extensive use of hard power measures. This argument is clearly proven by the taking a closer look at the aid provided by the U.S. in the years 2002 – 2004 and 2009 – 2010.

The research paper is divided into two main parts. In the first chapter, the author provides a short overview of the concept of smart power, the interplay of soft and hard power while also pointing out the most important theories concerning the use of soft and hard power measures by the United States of America. The second chapter concentrates on the analysis of the previously mentioned data to show that the U.S. has mainly increased its funding to such soft power measures as foreign and developmental assistance to minimise the damage caused by the use of military power.